

SZTUKA I KRYTYKA

ART AND CRITICISM

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA
POLISH INSTITUTE OF WORLD ART STUDIES

nr 3 **150** marzec

2025

SZTUKA I KRYTYKA / ART AND CRITICISM

Komunikat Zarządu

Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata

2025, nr 3 (150) marzec

Pod redakcją:

Jerzego Malinowskiego, Grażyny Raj i Marcina Teodorczyka (sekretarz)

**Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata /
Polish Institute of World Art Studies**

Adres redakcji:

00-032 Warszawa, ul. Foksal 11 – 6; 601 31 36 91

biuro@world-art.pl, www.world-art.pl

**Recenzenci: prof. dr hab. Anna Markowska i prof. dr hab. Jan Wiktor
Sienkiewicz**

Projekt okładki: Łukasz Aleksandrowicz

Copyright by Polish Institute of World Art Studies

ISSN 2544-9281

Zarząd prosi o wpłacanie składek i darowizn na konto Instytutu

24 1940 1076 3101 7420 0000 0000

**Członkowie od 1 stycznia 2022 roku płacą 20 zł miesięcznie,
doktoranci, emeryci i renciści 10 zł miesięcznie.**

Miesięcznik oraz publikacje Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata
można nabyć w: siedzibie Instytutu

oraz w Wydawnictwie Tako, ul. Słowackiego 71/5, 87-100 Toruń

tako@tako.biz.pl, www.tako.biz.pl

Spis treści:

Program Konferencji Jubileuszowej z okazji 25-lecia Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata, Warszawa 27-29 marca 2025

Jerzy Malinowski, *O działalności Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata w latach 2020-2024*

Wybrane publikacje – okładki

Streszczenia referatów – 1. dzień

- Sztuka Europy, w tym Polski
- Sztuka żydowska

Streszczenia referatów – 2. dzień

- Część oficjalna
- Sztuka Europy i Ameryki Północnej
- Sztuka Ameryki Środkowej i Południowej

Streszczenia referatów – 3. dzień

- Sztuka Azji
- Sztuka Afryki
- Sztuka Antarktydy

Radosław Predyger, *Polska Misja Artystyczno-Naukowa w Japonii*

PROGRAM KONFERENCJI JUBILEUSZOWEJ Z OKAZJI 25-LECIA POLSKIEGO INSTYTUTU STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

--- i poprzedzających go
Stowarzyszenia Sztuki Nowoczesnej w Toruniu
(2000–2011)
oraz Polskiego Stowarzyszenia Sztuki Orientu
(2006–2011)

--- Pawilon wystawowy
Stowarzyszenia Architektów Polskich
Warszawa, ul. Foksal 2, 27–29 marca 2025

--- Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata jest jednostką naukową
na podstawie decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
nr 513/ Kat/ 2017 z 25 października 2017.

Status Instytutu jako jednostki badawczej o charakterze „innego podmiotu prowadzącego głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły” został po pozytywnym zaopiniowaniu przez Komisję Ewaluacji Nauki potwierdzony decyzją Ministra Edukacji i Nauki w piśmie Departamentu Nauki MEiN DN-WIN.8801.77.2022. KS z dnia 18 lipca 2022.

CZWARTEK 27.03.2025

09.00 Rejestracja

09.50 **Prof. zw. dr hab. Jerzy Malinowski** (prezes Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata)
Otwarcie

SZTUKA EUROPY, W TYM POLSKI

10.00 **Prof. dr hab. Waldemar Deluga** (Uniwersytet w Ostrawie; PISnSŚ)
Badania nad sztuką bizantyjską i postbizantyjską w Polskim Instytucie Studiów nad Sztuką Świata

10.20 **Dr Marzena Królikowska-Dziubecka** (PISnSŚ)
Sztuka XVIII i początków XIX w. w badaniach Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata

10.40 **Dr hab., prof., Agnieszka Bender** (KUL; PISnSŚ)
Baltazar Odescalchi – współtwórca Museo Artistico Industriale (MAI) w Rzymie (1873)

11.00 **Dr Jakub Zarzycki** (UWr.; PISnSŚ)
Edycja „Listy Henryka Siemiradzkiego”

11.20 Dyskusja i przerwa

11.40 **Dr Jacek Tomaszewski** (Muzeum Azji i Pacyfiku; PISnSŚ)
Działalność Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata w zakresie ochrony zabytków

12.00 **Dr hab., prof., Piotr Majewski** (UKSW; IPN; PISnSŚ)
O przeszłości dla przyszłości. Konwersatorium „Muzea polskie w XX wieku”

12.20 **Dr Małgorzata Geron** (UMK; PISnSŚ)
Konferencje Sztuki Nowoczesnej w Toruniu

12.40 **Prof. dr hab. inż. arch. Piotr Marciniak** (Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej; SARP; PISnSŚ)
Krajowe i zagraniczne wydawnictwa oraz ich wpływ na polskie życie architektoniczne

13.00 **Dr Aleksandra Sumorok** (ASP w Łodzi; PISnSŚ)
Socrealizm. Mikrohistorie. Architekci o architekturze

13.20 **Dyskusja**

13.40 **Przerwa obiadowa**

14.40 **Dr hab., prof., Eleonora Jedlińska** (UŁ; PISnSŚ)
Jean Fautrier (1898-1964) - „Był jednym z najważniejszych artystów XX wieku”. Rzeźbiarz i malarz z Châtenay Malabry

15.00 **Dr hab., prof., Łukasz Guzek** (ASP w Gdańsku; PISnSŚ)
Fotografia jako narzędzie analityczne w sztuce konceptualnej lat 70.

15.20 **Dr Anna Dzierżyc-Horniak** (KUL; PISnSŚ)
„Sztuka, która wznieca niepokój” (2011). Kuratorski manifest -interwencja Andrzeja Turowskiego w Wenecji

15.40 **Dr Dorota Grubba-Thiede** (ASP w Gdańsku; PISnSŚ)
„Najciekawsze rzeźby powstają w NASA”: przestrzenie antygrawitacyjne (Wanda Czełkowska, Tomasz Skórka); organiczność elektroniki (Marek Targoński, Viktoria Vesna); nieoznaczoność (Marta Branicka, Diller Scofidio + Renfro); postawy sztuki progresywnej

16.00 **Dr hab., prof., Małgorzata Stępnik** (UMCS; PISnSŚ)
Motyw architecture parlante w kinie XXI wieku

16.20 **Dr hab., prof., Agnieszka Gralińska-Toborek** (UŁ; PISnSŚ)
Wyzwania współczesnej estetyki - jak nadążyć za zmieniającym się światem

16.40 **Dyskusja i przerwa**

SZTUKA ŻYDOWSKA

17.00 **Dr Renata Piątkowska** (Muzeum Historii Żydów Polskich; PISnSŚ)
Sztuka żydowska w Polskim Instytucie Studiów nad Sztuką Świata – konferencje, serie wydawnicze, spotkania

17.20 **Dr Tamara Sztyma** (MHŻP; PISnSŚ)
Sztuka żydowska – dzieje pojęcia a współczesne narracje

17.40 **Dr Magdalena Tarnowska** (UKSW; PISnSŚ)
Świat po Holokauście w twórczości ocalonych – artystów polsko-żydowskich – w latach 1945-1950. Wybrane przykłady

18.00 **Dyskusja**

18.20 **Dr Katarzyna Zapolska** (UMK; PISnSŚ)
Badania nad technologią i techniką wykonania tkanin azjatyckich ze zbiorów polskich (referat przeniesiony z soboty)

PIĄTEK 28.03.2025

09.30 **Otwarcie**

09.40 **Prof. zw. dr hab. Jerzy Malinowski** (prezes PISnSŚ)
O działalności Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata 2020–2025

10.00 **CZĘŚĆ OFICJALNA –**
Odznaczenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

10.40 **Dr Beata Biedrońska-Słota** (PISnSŚ)
Tkaniny w relacjach artystycznych Polski z Bliskim Wschodem – badania Oddziału Krakowskiego PISnSŚ

Prof. dr hab. Jurij Biriulow (ASP we Lwowie; PISnSŚ)
Posłanie do uczestników konferencji

11.00 **Prof. dr hab. Anna Markowska** (UWr.; PISnSŚ)
Od „Trikstera” do post-krytyki

11.20 **Prof. dr hab. inż. arch. Jerzy Uścińowicz** (Wydział Architektury Politechniki Białostockiej; SARP; PISnSŚ)
Granice architektury i sztuki pogranicza. Refleksje i inicjacje

11.40 **Dr Magdalena Ginter-Frołow** (MAiP; PISnSŚ)
Sztuka prowincji. Nowe spojrzenie na perskie malarstwo miniaturowe

12.00 **Tomasz Klejna** (Wydawnictwo TAKO)
O Wydawnictwie TAKO

12.10 **Grażyna Raj** (PISnSŚ)
O redakcji

12.20 Dyskusja i przerwa**SZTUKA EUROPY I AMERYKI PÓŁNOCNEJ****12.40 Dr Agnieszka Kluczevska-Wójcik** (PISnSŚ)

Relacje artystyczne polsko-francuskie w publikacjach Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata - podsumowanie i nowe perspektywy badawcze

13.00 Dr Mariola Kazimierczak (Musée national du château de Malmaison)

Michał Tyszkiewicz (1828-1897) – kolekcjoner sztuki antycznej

13.20 Dr hab. Dominika Buchowska-Greaves (UAM; PISnSŚ)

Polsko-brytyjskie kontakty artystyczne za przełomie 19/20 wieku: fascynacje, inspiracje, konfrontacje

13.40 Dr hab. Maria Hussakowska-Szysko (PISnSŚ)

Badania nad sztuką amerykańską XX wieku w Polsce

14.00 Przerwa obiadowa**15.00 Dr hab., prof., Filip Pręgowski** (UMK; PISnSŚ)

Nowe interpretacje w polskich badaniach sztuki amerykańskiej. Przypadek Sarah Charlesworth w kontekście medium i pamięci

15.20 Prof. dr hab. Jan W. Sienkiewicz (UMK; PISnSŚ)

Konferencje i wydawnictwa PISnSŚ w drodze do „Słownika artystów polskich na obczyźnie od XIX do XXI wieku”: Wielka Brytania, Francja, Włochy, Stany Zjednoczone, Kanada

15.40 Dr Katarzyna Szrodt (PISnSŚ)

Zadania i wyzwania badacza twórczości polskich artystów plastyków w Kanadzie

16.00 Dr, prof., Łukasz M. Sadowski (ASP w Łodzi; PISnSŚ)

Łodzianin w Italii, czyli o Davide Pacanowskim, architekcie i inżynierze

16.20 Dr hab., prof., Joanna Kucharzewska (UMK; PISnSŚ)

Badania nad architekturą w rocznikach „Studiów z Architektury Nowoczesnej”

16.40 Dyskusja i przerwa

SZTUKA AMERYKI ŚRODKOWEJ I POŁUDNIOWEJ

- 17.00** **Dr Ewa Kubiak** (UŁ; PISnSŚ)
Mecenat artystyczny duchowieństwa w Cusco w okresie wicekrólestwa Peru
- 17.20** **Dr Karolina Zychowicz** (UWr.; PISnSŚ)
Obecność sztuki meksykańskiej w Europie Wschodniej w okresie zimnej wojny – zarys problematyki
- 17.40** **Dr Katarzyna Cytlak** (UMK; PISnSŚ)
Opcja dekolonialna a Europa Wschodnia. Kontakty między artystami z Ameryki Południowej i Europy Środkowo-Wschodniej w latach 70.
- 18.00** **Dyskusja i przerwa**
- 18.20** **Dr hab. Agnieszka Staszczuk** (UJ; PISnSŚ)
Przegląd badań nad sztuką indyjską w działalności PISnSŚ (referat przeniesiony z soboty)

SOBOTA 29.03.2025

SZTUKA AZJI

- 09.00** **Dr hab., prof., Bogna Łakomska** (ASP w Gdańsku; PISnSŚ)
Badania nad sztuką Azji w roczniku „Art of the Orient” (2020-2024)
- 09.20** **Dr Joanna Wasilewska** (PISnSŚ)
Sztuka Azji w muzeach polskich
- 09.40** **Dr Bogusław R. Zagórski** (Instytut Ibn Khalduna: PISnSŚ)
Polska veduta Mekki: historia projektu, założenia i przebieg opracowania oraz prezentacja dzieła
- 10.00** **Karolina Krzywicka** (MAiP; PISnSŚ)
Polskie badania nad sztuką Azji Centralnej
- 10.20** **Prof. dr hab. Marzenna Czerniak-Drożdżowicz** (UJ; PISnSŚ)
Wisznuckie świątynie południa Indii (Tamilnadu) – z dala od głównych szlaków
- 10.40** **Dyskusja i przerwa**

11.00 **Maurycy Gawarski** (PISnSŚ)
„Dziennik chiński” Jerzego Grotowskiego. Odczytanie sinologiczne

11.20 **Dr hab. Ewa Rynarzewska** (UW; PISnSŚ)
Ofiara czy kolaborant? Aktor koreański w czasach okupacji japońskiej (1910-1945)

11.40 **Prof. dr hab. Estera Żeromska** (UAM; PISnSŚ)
Dramat japoński

12.00 **Katarzyna Anna Maleszko** (PISnSŚ)
Zbrodnia, demony i strach. Obrazy zła w sztuce japońskiej

12.20 **Przerwa obiadowa**

13.20 **Dr Ewa Kamińska** (UJ; PISnSŚ)
Sztuka japońska w kontekście badań Oddziału Krakowskiego PISnSŚ

13.40 **Dr Magdalena Furmanik-Kowalska** (PISnSŚ)
O badaniach sztuki japońskich i chińskich artystek w Polsce i na świecie

14.00 **Dr Joanna Waclawek** (PISnSŚ)
Wystawa Współczesnej Tkaniny Artystycznej i Batiku Polskiego „POLA” – Honorowy Patronat PISnSŚ nad pierwszą wystawą polskiej tkaniny w Muzeum Narodowym Indonezji w październiku 2022 roku

14.20 **Dyskusja i przerwa**

SZTUKA AFRYKI

14.40 **Dr Magdalena Łaptaś** (UKSW; PISnSŚ)
Specyfika badań nad ikonografią nubijską – nowe identyfikacje wybranych malowideł

15.00 **Dr hab. Hanna Rubinkowska-Anioł** (UW; PISnSŚ)
Sztuka jako źródło w badaniach historycznych: przykład malarstwa etiopskiego

15.20 **Dr Marta Widy-Behiesse** (UW; PISnSŚ)
Sztuka i tradycje artystyczne w badaniach kulturoznawczych. Przykład Maghrebu w narracji Instytutu Świata Arabskiego w Paryżu

15.40 **Dr Nagmeldin Karamalla-Gaiballa** (UW; PISnSS) *Wykorzystanie badań nad tradycjami artystycznymi w Afryce w naukach politycznych*

16.00 **Dr hab., prof., Aneta Pawłowska** (UŁ; PISnSS) *Fotografia z Afryki Południowej – między dokumentem a sztuką*

16.20 **Dyskusja i przerwa**

SZTUKA ANTARKTYDY

16.40 **Dr inż. arch. Andrzej Wojciech Kuryłek** (JUKU Architekci; IARP; SARP) *Architektura w środowisku ekstremalnym. Stacje polarne*

17.00 **Dyskusja**

17.10 **Dr Eleonora Bergman** (PISnSS) *Synagogi XIX-wieczne w Polsce w 2025 roku: stan wiedzy* (referat przeniesiony z czwartku)

17.30 **Zakończenie konferencji**

Referaty przeniesione na prośbę prelegentek

Dr Eleonora Bergman (PISnSS)
referat przeniesiony z czwartku na sobotę, na godz. 17.10
Synagogi XIX-wieczne w Polsce w 2025 roku: stan wiedzy

Dr Katarzyna Zapolska (UMK; PISnSS)
referat przeniesiony z soboty na czwartek, na godz. 18.20
Badania nad technologią i techniką wykonania tkanin azjatyckich ze zbiorów polskich

Dr hab. Agnieszka Staszczyk (UJ; PISnSS)
referat przeniesiony z soboty na piątek, na godz. 18.20
Przegląd badań nad sztuką indyjską w działalności PISnSS

POLSKI
INSTYTUT
STUDIÓW
NAD SZTUKĄ
ŚWIATA

Jerzy Malinowski

O działalności Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata w latach 2020-2024

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata powstał w 2011 roku z połączenia Stowarzyszenia Sztuki Nowoczesnej w Toruniu (założonego w 2000) i Polskiego Stowarzyszenia Sztuki Orientu w Warszawie (założonego w 2006). Dzień 28 marca 2000 roku – data założenia toruńskiego stowarzyszenia przez pracowników i doktorantów Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika jest początkiem działalności placówki. W 2017 roku Instytut stał się jednostką naukową na podstawie decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jego status jako jednostki badawczej o charakterze „innego podmiotu prowadzącego głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły” został po pozytywnym zaopiniowaniu przez Komisję Ewaluacji Nauki potwierdzony decyzją Ministra Edukacji i Nauki w 2022 roku. Z Instytutem związanych jest 140 osób, w tym 32 profesorów i doktorów habilitowanych oraz 61 doktorów.

Placówka prowadzi działalność badawczą, wydawniczą i dydaktyczną (w formie wykładów, seminariów i zebrań zespołów). W jej skład wchodzi oddziały w Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Toruniu i Warszawie, a także zespoły badawcze i redakcje. Współpracuje z instytucjami zagranicznymi i krajowymi (uniwersytetami, instytutami naukowymi, muzeami i towarzystwami naukowymi). Posiada Stację Artystyczno-Naukową w Okayamie w Japonii. Dorobek naukowy Instytutu znajduje się na stronie <http://www.world-art.pl>

Lata 2020-2024 (mimo epidemii) stanowią ważny merytorycznie okres jego aktywności. Zostało opublikowanych 67 opracowań i roczników czasopism oraz 60 numerów miesięcznika „Sztuka i Krytyka”. Zorganizowano 11 konferencji, w tym zagranicą w Rzymie, Paryżu i Ostrawie. Ukończone zostały wieloletnie projekty.

Największym był *Korpus dzieł malarskich Henryka Siemiradzkiego* pod redakcją prof. Jerzego Malinowskiego, realizowany w ramach programu

MNiSW pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2015 – 2020 przy współpracy Muzeów Narodowych w Krakowie i Warszawie oraz Galerii Tretiakowskiej w Moskwie. Objął on opublikowane w 2021 roku trzy tomy w wersji polskiej: *Dzieła z historii starożytnej, wczesnego chrześcijaństwa i religijne* (372 s.), *Dzieła o tematyce świeckiej* (632 s.), *Głosy o twórczości Siemiradzkiego* – ze studiami nad twórczością, archiwaliami i bibliografią (pod red. dr Agnieszki Kluczewskiej-Wójcik, 300 s.) oraz *Warsztat malarski Henryka Siemiradzkiego* (pod red. dr Dominiki Sarkowicz, 830 s.), wydany w 2022 roku. Wersja angielska w przekładzie Krzysztofa Z. Cieszkowskiego *Henryk Siemiradzki. Catalogue raisonné of the paintings* zawiera przekłady tomów 1-3: *Works on Ancient History, Early Christianity and Religious Works, Genre, Portrait and Other Works*, wydane w 2021 oraz *Siemiradzki Studies* z 2024.

Ponadto w serii “Henryk Siemiradzki – Studia i materiały” opublikowano w 2021 prace: Józef Dużyk, Piotr Szubert, *O Henryku Siemiradzkim* oraz Jurij Biriulow, Małgorzata Biernacka, „*Tak malować, jak pan Siemiradzki maluje, umieją tylko mistrzowie*”. *Prasa lwowska o Henryku Siemiradzkim. Antologia tekstów z lat 1872-1914*.

Podsumowanie badań zamieszczone zostało w miesięczniku Instytutu „Sztuka i Krytyka” w numerze specjalnym 7-8 z 2021 pt. *Siemiradzki*.

Korpus oraz publikacje z nim związane zawierają pełną charakterystykę twórczości artysty. Od akademickich początków w Akademii Sztuk w Petersburgu ewoluowała ona – po zamieszkaniu w Rzymie – do nowatorskiego okresu lat 70., związanego z eksperymentami w budowaniu przestrzeni obrazu, analizą słonecznych barw (równoległą do impresjonizmu) i stosowaniem bogatych faktur. Wybitny krytyk Henryk Struve pisał w 1874: „Artysta liczy się do szkoły kolorystów i realistów w różnicy od szkoły stylistów i idealistów”. Od lat 80. twórczość Siemiradzkiego stanowiła malarską analogię do literackiego parnasizmu z fascynacją kulturą antyczną, dążeniem do doskonałości formalnej, wcielającej ideały piękna i teatralizacją, jak w obrazach *Fryne na święcie Posejdona w Eleusis* (1889) i *Sąd Parysa* (1892), które zapowiadały neoklasycyzm. Połączyły się one z tendencjami dekoracyjnymi sztuki końca wieku w kurtynach teatrów w Krakowie i

Lwowie. Z kolei duże formatem dzieła, jak *Dirce chrześcijańska*, zapowiadały zjawiska nowej masowej kultury wizualnej, która rozwinie się w początku XX wieku (m.in. w filmie).

Można wskazać zakresy zagadnień, które w związku z opracowaniem dzieł podjęły grupy badaczy: historyków sztuki, archeologów i konserwatorów-technologów.

Pierwszy z nich to postawa Siemiradzkiego wobec antyku. Punktem wyjścia jest kultura antyczna szerzona w dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów (Polski i Litwy) przez jezuitów i Uniwersytet Wileński (w tym malarza prof. Franciszka Smuglewicza, który wiele lat spędził w Rzymie). Stykała się z nią rodzina artysty, m.in. dzięki Józefowi Mickiewiczowi, bratu Adama („wieszcz” narodowego), profesorowi Uniwersytetu w Charkowie, w którym spędził młodość przyszły artysta. Pogłębiły ją i rozszerzyły na sztukę i ikonografię studia w petersburskiej Akademii Sztuk, a ostatecznie ukształtował wieloletni pobyt w Rzymie. Siemiradzki często wprowadzał do swojego malarstwa motywy, odwołania, nawet „cytaty” ze sztuki antycznej, np. rzeźb, które swobodnie przekształcał. Dlatego podjęto poszukiwania źródeł ikonograficznych jego obrazów w sztuce starożytnej Grecji i Rzymu. Badano wydane w XIX wieku prace naukowe poświęcone archeologii i sztuce antycznej, a także samodzielne studia architektury, rzeźby antycznej i motywów dekoracyjnych w stolicy Włoch, które na własny użytek wykonywał Siemiradzki. Analizowano utwory literackie, które inspirowały artystę (jak *Caprea i Roma. Obrazy z pierwszego wieku* oraz *Rzym za Nerona. Obrazy historyczne* Józefa Ignacego Kraszewskiego czy poemat *Jawnogrzesznica* Aleksieja Tołstoja) lub były paralelnym zjawiskiem kulturowym (jak *Quo vadis?* Henryka Sienkiewicza). Dzięki tak zakrojonym badaniom historyczno-artystycznym, ikonograficznym i literackim stało się możliwe podjęcie nowych interpretacji wybitnych obrazów Siemiradzkiego oraz rozważań nad ich stylem czy konwencjami artystycznymi. Istotą tego stosunku do antyku okazało się zagadnienie „piękna” (idealnego piękna), upostaciowane w obrazie *Fryne*.

Drugi zakres to stosunek do postaci Jezusa Chrystusa i wczesnego chrześcijaństwa. W związku z tym pojawiły się badania nad ikonografią i

symboliką postaci Chrystusa, ujmowanego jako człowieka, co w przypadku Siemiradzkiego wiązało się z inspiracją dziełami Ernesta Renana i Hippolyte'a Taine'a. Interesującym kontekstem jest twórczość Marka Antokolskiego, wybitnego żydowskiego rzeźbiarza z Wilna, z którym Siemiradzki przyjaźnił się w czasach studenckich i na początku pobytu w Rzymie, autora przedstawień Chrystusa – Żyda. Istotą stosunku do Chrystusa i wczesnego chrześcijaństwa jest zagadnienie „prawdy”, upostaciowane w obrazie *Chrystus i Jawnogrzesznica* (1873).

Trzecim zakresem jest wizja Wschodu – odniesienia do religii i kultury Egiptu i Bliskiego Wschodu, szamanizmu (*Pogrzeb wodza Rusów w Bułgarze*, 1883), buddyzmu i islamu. Siemiradzki wprowadzał do scen rozgrywających się w starożytnym Rzymie motywy babilońskie, perskie, arabskie, indyjskie, a także chińskie i japońskie (*Wazon czy kobieta?* 1878).

Czwarty zakres to stosunek do malarstwa, zwłaszcza akademickiego XIX wieku, zarówno europejskiego, w tym włoskiego, jak i polskiego oraz rosyjskiego. Interesujące w tym aspekcie wydaje się porównanie twórczości Siemiradzkiego z malarstwem batalistycznym czynnego w Monachium Józefa Brandta, które wyrastało z polskiej szlacheckiej tradycji, a przedstawiało siedemnastowieczne wojny między Rzeczpospolitą oraz Imperium Osmańskim i Chanatem Krymskim, a więc prowadzone na pograniczu Zachodu i Wschodu. W Rosji, z którą poprzez studia i zamówienia związany był Siemiradzki, artystę przeciwstawiano grupie Pieriedwiżników, preferującej realistyczne motywy społeczne.

Piąty zakres to eksperymenty formalne. Podjęte w latach 70., dotyczyły budowy obrazów i przestrzeni w obrazach, do których wykorzystywał geometryczne rysunki perspektyw oraz układy linii i form abstrakcyjnych. Później Siemiradzki wprowadzał w obrazach bogate, ekspresyjne efekty fakturalne, które ujęte w format prostokąta, zapowiadały malarstwo „informel”.

Szósty, ostatni zakres zagadnień to stosunek do sztuki 1900 roku w dwóch aspektach: nastrojów presymbolistycznych (*Noc w Pompei*, 1883) i zapowiadających secesję motywów dekoracyjnych.

Tego rodzaju interpretacja wprowadza Siemiradzkiego w zasadniczy nurt europejskich przemian sztuki, oddzielający go pod względem formy od wspomnianej akademickiej idealizującej stylizacji. Jego obrazy do dziś budzą zainteresowanie dzięki zawartej w nich wizji świata, przyrody i odbicia ludzkiej natury.

Korpus ma układ książki. Po wstępie następuje obszerne kalendarium – biografia, która inaczej ujęta, stanowiłaby pierwszy rozdział. *Korpus* podzielony jest na cztery tomy. Każdy z nich w układzie przedmiotowym może być traktowany jako osobny element tej publikacji. Tomy 1 i 2 składają się z kilkunastu części, poświęconych określonej tematyce twórczości, które stanowią odpowiedniki rozdziałów. Tom 4 dotyczy warsztatu malarskiego, tom 3 zaś obok studiów – rozdziałów podsumowujących zagadnienia omówione w pozostałych tomach – zawiera dokumentację – źródła archiwalne i bibliografię. Tak przygotowany korpus przekształca się w monografię, opatrzoną indeksami.

W obrazach Siemiradzkiego można doszukiwać się dwóch poziomów interpretacji:

- płytkiej, odnoszącej się do rozgrywającej się na pierwszym planie teatralizowanej sceny z postaciami, często o idyllicznej treści, łatwo przyjmowanej przez „zwykłych” odbiorców,
- głębokiej, odnoszącej się do znajdujących się w przestrzeni obrazu obiektów sztuki, przedstawiających postaci (jako rzeźby) oraz sceny z postaciami (na naczyniach ceramicznych, wyrobach złotniczych, tkaninach itp.).

Analiza ikonograficzna i literacka zestawionych ze sobą artystycznych przedstawień w obrazie wnosi do jego interpretacji niekiedy całkowicie odmienne wartości ideowe i znaczenia w zestawieniu ze sceną główną z postaciami, rozgrywającą się na pierwszym planie.

Siemiradzki rysował w szkicownikach rebusy, zestawiane z obrazków, przedstawień przedmiotów i wyrazów. Składały się one na hasło, cytaty literackie, przysłowia. Zapewne „rebusowe” myślenie mogło tworzyć ukrytą ideę obrazu, którą bardziej wykształceni w kulturze klasycznej, a nieliczni odbiorcy mogli rekonstruować w swojej wyobraźni.

Konferencja międzynarodowa w Stacji PAN w Rzymie z 2019 roku *Henryk Siemiradzki and the International Artistic Milieu in Rome*, wydana w 2020 roku (pod red. dr Marii Nitki i dr Agnieszki Kluczewskiej-Wójcik) otworzyła drogę do trzech konferencji w Instytucie Polskim i Stacji PAN w Rzymie. Stworzyły one, włączając wcześniej wydane pozycje, jak *Twórczość malarzy polskich w papieskim Rzymie w XIX wieku* Marii Nitki (2014), szeroki obraz polsko-włoskich kontaktów artystycznych od końca XVIII wieku do 1980 roku: *Contatti Artistici Polacco-Italiani 1871–1939* – konferencja w 2020, wydana w 2021 jako tom ą „World Art Studies” [dalej WAS] (opr. Jerzy Malinowski, Agata Knapik i Anna Jagiełło); *Contatti artistici polacco-italiani 1944–1980* – konferencja w 2023, wydana jako tom 23 WAS – *Contatti artistici polacco-italiani 1944–1980. Anni '40 * Architettura * Arti visive* (opr. J. Malinowski i A. Jagiełło) oraz tom 11 „Sztuka Europy Wschodniej / The Art of Eastern Europe” [dalej SEW] *Contatti artistici polacco-italiani 1944–1980. Cinema * Teatro* (opr. J. Malinowski i A. Jagiełło); *Il Principe Stanislaw Poniatowski e l'Italia* – konferencja w 2024, wydana jako tom 12 SEW (red. Agnieszka Bender i J. Malinowski). Wybór tekstów z tomów *Contatti artistici polacco-italiani 1944–1980* ukazał się w języku polskim w 2024 roku jako tom 19 „Pamiętnika Sztuk Pięknych” [dalej PSP] – *O polsko-włoskich związkach w plastyce 1946-1980. Malarstwo, grafika, rzeźba, teatr plastyków* (red. j. Malinowski, G. Raj).

Konferencje, badania i publikacje objęły szeroki przedział czasowy od końca XVIII wieku, w tym po raz pierwszy przedmiotem polsko-włoskiej konferencji stała się sztuka współczesna – powojenna, a badania objęły szeroki zasięg problemów w zakresie sztuk plastycznych (z architekturą), teatru i filmu.

Kolejnym elementem programu badawczego poświęconego związkom sztuki polskiej ze światem Morza Śródziemnego była konferencja *Antyk w polskiej sztuce i kulturze artystycznej końca XVIII – początku XXI wieku: od Franciszka Smuglewicza do Igora Mitoraja* zorganizowana w dniach 21–23 września 2022 w Warszawie przez prof. Jerzego Malinowskiego. Jej wyniki zostały opublikowane w tym samym roku w tomie 10 SEW – *Antyk w polskiej sztuce i kulturze artystycznej końca XVIII i w XIX wieku* (red. J. Malinowski i

Grażyna Raj) oraz tomie 17 PSP – *Antyk w polskiej sztuce i kulturze artystycznej XX i początku XXI wieku* (red. J. Malinowski i G. Raj).

W związku z polsko-włoskimi badaniami ukazały się w 2020 roku następujące opracowania: prof. Witold Dobrowolski, *Podróż do Włoch Elżbiety Lubomirskiej i Stanisława Kostki Potockiego. Geneza łańcuckiej kolekcji starożytności* (red. G. Raj); dr Beata Klocek Di Biasio, *Mitoraj. Dialog sztuki z historią* (wyd. ang. 2019) w 2024 zaś praca dr Marioli Kazimierczak *Michał hr. Tyszkiewicz (1828–1897). Wybitny kolekcjoner antyku: między Włochami a Francją* (red. G. Raj).

Z postacią ks. Stanisława Poniatowskiego, bratanka króla, wybitnego mecenasa sztuki, który po trzecim rozbiorze Rzeczypospolitej zamieszkał w Rzymie, potem we Florencji, jest związana publikacja Johann Heinrich Mūntz *Podróże malownicze przez Polskę 1780-1784* w opracowaniu dr Elżbiety Budzińskiej, wydana wspólnie z Instytutem POLONIKA w 2022 roku. Autor, pochodzący z Alzacji rysownik, architekt, inżynier i wojskowy, towarzyszył Poniatowskiemu w podróżach po jego dobrach na Wołyniu, Podolu i Kijowszczyźnie, wykonując pierwsze akwarele, sepie i rysunki przedstawiające pejzaż, miasta, cerkwie i kościoły, pałace na Ukrainie. Opracowane i wydane zostały trzy albumów akwarel i rysunków, znajdujące się w Muzeum Historycznym w Moskwie (2 albumy) i Gabinetie Rycin BUW (1 album). Publikacja (także w językach angielskim i rosyjskim) uzyskała nagrodę „Przeglądu Wschodniego” w XXX edycji za 2022 rok w kategorii „Edycja źródeł”.

Drugi wieloletni projekt „Sztuka żydowska w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej”, finansowany przez MKiDN i MNiSW, skończył się w 2021 roku publikacją pozycji Marii i Kazimierza Piechotków *Oppidum Judeorum. Żydzi w przestrzeni miejskiej dawnej Rzeczypospolitej*, w wersji angielskiej *Oppidum Judeorum. Jews in the urban space of the former Polish-Lithuanian Commonwealth* (w przekładzie Krzysztofa Zygmunta Cieszkowskiego). Geneza badań i serii wydawniczej wiąże się z tematem problemu badawczego koordynowanego przez Instytut Sztuki PAN w latach 80. XX wieku, a realizowanego przez zespół architektów SARP-u pod kierunkiem prof.

Jeremiego Królikowskiego. Zamykające serię (złożoną z 5 tomów) seminarium, zorganizowane przez PISnSŚ i SARP, poświęcone pamięci Marii i Kazimierza Piechotków odbyło się 28 listopada 2022 roku.

W 2022 roku ukazała się publikacja Uniwersytetu Łódzkiego, Muzeum Miasta Łodzi i PISnSŚ *Każdą iskrą rozpaleni... Żydowscy artyści w kręgu nowej sztuki. Idee – postawy – relacje* pod redakcją dr Irminy Gradowskiej, prof. Krystyny Radziszewskiej i dr Agnieszki Świętosławskiej. Zawierała ona rezultaty konferencji i wystawy, zorganizowanej w 100-lecie założenia w 1919 roku ekspresjonistycznej grupy Jung Idysz w Łodzi.

Badania nad sztuką bizantyjską i wschodniego chrześcijaństwa w Europie Wschodniej (w tym na Ukrainie) i Południowo-Wschodniej (Bałkany, Rumunia) publikowane były w redagowanym przez prof. Waldemara Delugę roczniku SB w tomach XIX z 2021, XX z 2022 oraz XXII z 2024 roku. Tej tematyce poświęcony jest referat prof. Delugi „Badania nad sztuką bizantyjską i postbizantyjską w Polskim Instytucie Studiów nad Sztuką Świata”. Warto dodać, że w poprzednim 2019 roku ukazały się dwie pozycje w polsko-czeskiej współpracy (z Uniwersytetem w Ostrawie): *Medieval and Early Modern Art in Central Europe* (pod redakcją W. Delugi i Danieli Rywikowej) i W. Delugi *Ukrainian Painting Between Byzantine and Latin Traditions*, a także tom VII SEW *Sztuka ukraińska XX wieku i polsko-ukraińskie związki artystyczne / 20th – century Ukrainian art and Polish-Ukrainian artistic relations* (pod redakcją J. Malinowskiego, Agnieszki Pospiszil i Ewy Sułek). W tomie XVIII SB z 2020 – *Nowosielski. Myśli* ukazały się materiały konferencji historyków sztuki i prawosławnych teologów poświęconej artyście, zorganizowanej w Warszawie 29 maja 2019 roku.

Prowadzono badania nad sztuką mniejszości narodowych i religijnych. Sztuce diaspory ormiańskiej poświęcone zostały przygotowane przez prof. W. Delugę pozycje WAS tom 20 – *Art of the Armenian Diaspora* (2020) i „Series Byzantina” [dalej SB] vol. XXI – *Art of the Armenian Diaspora*, zawierający materiały w konferencji w Ostrawie w dniach 15-18 czerwca 2022 roku.

Konferencja *Art of the Greek Diaspora* odbyła się w Zamościu 9–11 maja 2024.

Nowym projektem naukowej współpracy są polsko-serbskie Seminaria Supraskie, wspierane przez Instytut Polski w Belgradzie. Pierwsze seminarium poświęcone artystycznemu dziedzictwu Kościołów Wschodnich w Serbii i Polsce odbyło się 20-24 maja 2024 roku w podlaskim Supraślu, ważnym historycznym i współczesnym ośrodku kultury prawosławia.

W zakresie sztuki nowoczesnej najważniejszym dokonaniem jest *Sztuka XIX wieku* pod redakcją naukową J. Malinowskiego, będąca tomem VI opublikowanym w 2021 roku przez Wydawnictwo Arkady w serii *Sztuka polska*. Geneza tego tomu sięga lat 80. Miał on być częścią realizowanej przez Instytut Sztuki PAN wielkiej syntezy sztuki polskiej: tomu poświęconego sztuce XIX wieku pod redakcją prof. Andrzeja Ryszkiewicza oraz tomu dotyczącego sztuki przełomu XIX i XX pod redakcją prof. Władysławy Jaworskiej. Sekretarzem naukowym obydwu tomów miał zostać J. Malinowski – wówczas wicedyrektor Instytutu Sztuki. Pierwsza wersja tomu powstała po 1990 roku pod kierunkiem prof. Malinowskiego jako wspomniany tom VI serii Wydawnictwa Arkady. Obejmowała ona po raz pierwszy obszar dawnej Rzeczypospolitej, wszystkie dziedziny sztuki oraz wiadomości o życiu artystycznym, szkolnictwie, krytyce artystycznej, a także myśli o sztuce. Przygotował ją zespół młodych wówczas badaczy z Warszawy i Łodzi: J. Malinowski (Wstęp, Malarstwo i rysunek, Zakończenie), Krzysztof Stefański (Architektura), Małgorzata Szafrąńska (Ogrody i parki), Wanda Maria Rudzińska (Grafika), Lech Lechowicz (Fotografia), Ewa Wieruch-Jankowska (Rzemiosło artystyczne). Po wielu latach i kilku próbach edycji tom został wydany w nowej wersji z dołączeniem rozdziałów o niemieckiej sztuce Śląska i Pomorza Zachodniego, autorstwa K. Stefańskiego, Ewy Grochowskiej, Piotra Łukaszewicza i Dariusza Kacprzaka.

W zakresie sztuki polskiej i Europy Środkowo-Wschodniej XIX i XX wieku wydany w 2020 tom VIII SEW – *Romantyzm i jego tradycje* zamknął okres współpracy polsko-rosyjskiej. Tom został przygotowany w związku z 200-setną rocznicą założenia na Uniwersytecie Wileńskim Zgromadzenia

Filaretów – wolnościowej organizacji studentów. Rok później ukazały się materiały z toruńskiej konferencji w 2019 roku jako tom IX SEW – *Art Education and Art Criticism in Central and Eastern Europe in the 20th and 21st Centuries*, których autorami byli obok Polaków badacze z Litwy i Łotwy. Konferencja została przygotowana w stulecie odrodzenia Uniwersytetu Stefana Batorego z Wydziałem Sztuk Pięknych.

Wkrótce po poprzedniej konferencji jubileuszowej w styczniu 2020 roku wydana została jako tom 15 PSP obszerna księga pamiątkowa *Emanacje. Profesorowi Jerzemu Malinowskiemu w 70. Urodziny* pod redakcją dr A. Kluczewskiej-Wójcik i prof. Jana W. Sienkiewicza. Zawierała ona ponad 60 tekstów, które odzwierciedlały zakres merytoryczny działalności Instytutu.

W następnym roku ukazał się tom 16 – *Dwieście lat polskiej krytyki artystycznej* (pod redakcją J. Malinowskiego), który w założeniu zawierał teksty z niezrealizowanej z powodu epidemii konferencji. Początki krytyki artystycznej wiążą się z pierwszymi wystawami sztuki w Warszawie i Wilnie w latach 1819-1821, artykuły zaś dają szeroki zarys poglądów i postaw krytyki do początku XXI wieku. Tom 18 z 2024 roku – *Współczesna polska grafika. Od materialnej do wirtualnej matrycy i postcyfrowych praktyk* (pod redakcją prof. Katarzyny Kulpińskiej) stworzył przegląd technologicznych zmian w formowaniu wizualnego języka, będącego pokłosiem rewolucji cyfrowej w opozycji do tradycyjnych form.

Tomy 8-12 „Studiów z Architektury Nowoczesnej” pod redakcją prof. Joanny Kucharzewskiej zawierają przegląd zagadnień, o których mówią tytuły poszczególnych roczników: *Architektura miast* (2020), *Architektura wspólnoty – architektura sakralna i szkolna* (2021), *Budynki kultury – teatry, opery, filharmonie* (2022), *Architektura mieszkaniowa* (2023) i *Architektura przemysłowa* (2024).

Podwójny numer 3/4 (27/28) za lata 2020/2021 rocznika „Dagerotyp. Studia z historii i teorii fotografii” – *Fotografia i muzeum / Photography & Muzeum* zakończył (w czasie epidemii) swoje istnienie. Było to pismo wydawane wspólnie ze Stowarzyszeniem Historii Fotografii i Muzeum Fotografii w Krakowie.

W badaniach Instytutu ważne znaczenie miały dwie konferencje:

Pierwsza z nich *Des collections aux musées. Collectionneurs et passeurs culturels au temps de Feliks Jasiński (1861-1929) / From Collections to Museums: Collectors and Cultural Mediators in the Time of Feliks Jasiński (1861-1929)* została zorganizowana w Paryżu w dniach 18-19 listopada 2021, a partnerami były Stacja Naukowa PAN, Institut national d'histoire de l'art – INHA, Saprat (Savoirs et pratiques du Moyen Âge à l'époque contemporaine), Ecole pratique des hautes études – Paris Sciences Lettres oraz Centre de civilisation polonaise Sorbonne-Université. Konferencja i publikacja w tomie 22 WAS z 2022 roku przygotowane zostały przez dr A. Kluczewską-Wójcik oraz dr Ewę Bobrowską na stulecie donacji kolekcji sztuki europejskiej i azjatyckiej (głównie japońskiej) Feliksa Jasińskiego dla Muzeum Narodowego w Krakowie, porównywalnych ze zbiorami najważniejszych światowych kolekcjonerów. Konferencja była poświęcona relacjom instytucjonalnym w europejskim „świecie sztuki”: związkami między muzeami a kolekcjami prywatnymi działalności towarzystw przyjaciół muzeów, praktykom kolekcjonerskim, kształtującym się na przełomie XIX i XX wieku, a także kolekcjom i muzeom sztuki pozaeuropejskiej.

Druga to IX Konferencja Sztuki Nowoczesnej w Toruniu zorganizowana w dniach 10-12 października 2023 roku przez Instytut i Wydział Sztuk Pięknych UMK w Centrum Sztuki Współczesnej, która nosiła tytuł *American art of the 20th and 21st centuries and Polish – American artistic relations*. Tom 24 WAS wydany w 2024 roku w opracowaniu Krzysztofa Z. Cieszkowskiego, dr Katarzyny Cytlak, dr Małgorzaty Geron, J. Malinowskiego i prof. Filipa Pręgowskiego zawierał studia o sztuce amerykańskiej od czasów Armory Show (1913), przez inspiracje europejskimi nurtami awangardy, jak dadaizm czy surrealizm, do II wojny światowej, a następnie od 1945 do współczesności, obejmując m.in. abstrakcyjny ekspresjonizm, modernizm i postmodernizm, konceptualizm i sztukę nowych mediów. Druga część tekstów dotyczyła polsko-amerykańskich relacji, twórczości polskich artystów oraz instytucji w USA.

Interesujące publikacje zawiera seria „Studia i Monografie”:

Tom 33 – Ewelina Jarosz, *Utrata i pustka? Ponowoczesny model recepcji*

malarstwa barwnego pola (2021)

Tom 35 – Agata Knapik, *Radykalne projekty florenckiej grupy UFO w kontekście semiologii Umberta Eco* (2023)

Tom 37 – Agnieszka Chwiałkowska, *Smajewski / Sima. Nieuchwytny portret artysty* (2024)

Ponadto ukazały się pozycje:

Weronika Liszewska (opr.), *Ochrona konserwatorska średniowiecznych dokumentów z Archiwum Pojoannickiego w Kłodzku. Katalog wystawy* (2020)

Katarzyna Szrodt, Polscy artyści plastycy w Kanadzie 1939-1989,
Wydawnictwo DIG, Warszawa 2020

Teresa Grzybkowska, *Nieznany Hermes polski* (tom dedykowany Juliuszowi Chrościckiemu) (2023)

Wiele artykułów, sprawozdań i informacji zawiera 60 numerów miesięcznika „Sztuka i Krytyka”. Są one dostępne na stronie internetowej Instytutu.

Na sympozjum w Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej w dniach 27-28 lutego 2020 roku podsumowano działalność zawiązanego 15 grudnia 2018 roku przy PISnSŚ Komitetu Polska-Japonia 2019. Ideą powstania Komitetu stała się koordynacja inicjatyw instytucji i organizacji, mających na celu uświetnienie obchodów 100. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską i Japonią „Polska-Japonia 2019”. Jego przewodniczącym został prof. Jerzy Malinowski, wiceprzewodniczącą dr Jadwiga Rodowicz-Czechowska, a sekretarzem dr Agnieszka Durda-Dmitruk. W skład Komitetu weszli m.in. przedstawiciele najważniejszych ośrodków, badających sztukę i kulturę Japonii: Uniwersytetów – Jagiellońskiego, Adama Mickiewicza, Mikołaja Kopernika i Warszawskiego, a także Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych, Akademii Pedagogiki Specjalnej, MSiTJ Manggha oraz Muzeum Azji i Pacyfiku. *Sprawozdanie z działalności Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha za rok 2000* zawiera obszerną informację o wspomnianym, sympozjum, na którym została podsumowana działalność Komitetu Polska-Japonia. W licznych wystąpieniach członków Komitetu, przedstawicieli uniwersytetów, muzeów,

stowarzyszeń przedstawiono konferencje, wystawy, spektakle teatralne, wydawnictwa i działalność popularyzatorską polskiego środowiska japonistów, historyków sztuki, teatrologów i konserwatorów dzieł sztuki. Omówione zostały projekty dalszych działań. Niestety, epidemia pokrzyżowała plany dalszej działalności.

Jednym z efektów działalności Komitetu stała się międzynarodowa konferencja *Collections – Encounters – Inspirations. Reception of Japanese art and crafts in Central and Eastern Europe before the establishment of diplomatic contacts between Poland and Japan in 1919* w Krakowie w dniach 27-29 czerwca 2019. Organizatorami byli: dr Ewa Kamińska, Beata Romanowicz, Aleksandra Görlich, Uniwersytet Jagielloński, PISnSŚ, Muzeum Narodowe w Krakowie. Wyniki tej dużej międzynarodowej konferencji ukazały się w podwójnym tomie 7/8 rocznika wydanego z data 2019/2020 “Artistic Traditions of non-European Cultures” [dalej ATNEC] – *Cultural Bridges: Collections – Encounters – Inspirations. Japanese Art in Central and Eastern Europe till 1919 and beyond*.

W 2021 roku Instytut opublikował książkę prof. Estery Żeromskiej, *Japoński teatr nowoczesny Od kabuki do shinpa, czyli kłopoty z realizmem*. Wybór i opracowanie ilustracji Beata Romanowicz i Estera Żeromska.

Studia z planowanej, lecz niezorganizowanej z powodu epidemii konferencji *Homeless of the artists* zostały wydane przez dr Magdalenę Durde-Dmitruk w kolejnym podwójnym tomie 9/10 ATNEC z lat 2021/2022.

W 2022 roku, 26 września, Instytut podpisał Porozumienie z Uniwersytetem Warszawskim o współpracy badawczo-dydaktycznej w zakresie „badań nad kulturami, tradycjami artystycznymi i sztuką Azji i Afryki” między Instytutem a Wydziałem Orientalistycznym. Początkiem działalności stało się Seminarium zorganizowane 17 listopada 2022 roku. Efektem było powstanie Pracowni Sztuki i Kultury Azji i Afryki oraz organizacja Konwersatorium „Sztuka i tradycje artystyczne Azji i Afryki” dla studentów i doktorantów orientalistyki.

Materiały ze wspólnej konferencji *Art of Communication and Communication through Art in Asia and Africa*, zorganizowanej w dniach 1-2 grudnia 2023, ukazały się drukiem jako tom 11/12 ATNEC z 2023/2024 pod red. prof.

Hanny Rubinkowskiej-Anioł i dr Marty Widy-Behiese.

W roczniku „Art of the Orient” pod red. prof. Bogny Łakomskiej tomy 9 z 2020 oraz 10 z 2021 o wspólnym tytule *Animal motifs in the art of the Orient* zawierały studia o sztuce Chin, Japonii i Indii. Tom 11 *South Asian art* z 2022 roku dotyczył głównie sztuki indyjskiej. Tom 12 *Buddhist art* publikuje teksty wygłoszone na 10 Jubileuszowym Spotkaniu o Sztuce Orientu – *Sztuka buddyjska* w Państwowym Muzeum Etnograficznym w dniach 26-27 października 2023. Poświęcone były one sztuce buddyjskiej w polskich zbiorach oraz zagadnieniom sztuki buddyjskiej w świetle badań polskich naukowców oraz prac konserwatorskich dzieł sztuki orientalnej. Tom 13 z 2024 – *Art and culture of Japan* prezentuje prace polskich badaczek.

W serii „Studia i Monografie” ukazały się opracowania sztuki Azji:

Tom 32 – Magdalena Ginter-Frołow, *Perskie malarstwo miniaturowe w rękopisach z polskich zbiorów* (2021)

Tom 34 – Joanna Waclawek, *Obrazy rajy. Czesław Mystkowski (1898-1938) a środowisko artystyczne Indii Holenderskich* (2023)

Tom 36 – Magdalena Furmanik-Kowalska, *Kultury Azji oczami artystek. Tożsamość kulturowa w sztuce współczesnej* (2024)

Tom 38 – Magdalena Ginter-Frołow, *Persian miniature paintings in manuscripts in Polish collections* (2024) – wersja angielska tomu 32.

Ukazały się roczniki „Arte de América Latina / Sztuka Ameryki Łacińskiej” pod red. dr Ewy Kubiak i dr Katarzyny Szoblik: 10 za rok 2020 – *Cultos, rituales y creencias en América Latina*, 11 i 12 za lata 2020-2021 i 2022 oraz łączony 13/14 za 2023/2024 – *Arte del Cusco y de la region andina cercana*.

Nową tematykę dotyczącą Antarktydy i Arktyki i Antarktyki, w tym architektury stacji polarnych, fotografii obszarów podbiegunowych, relacji ze sztuką i literaturą podjęto w pracy *Polska sztuka na Biegunach. O kulturotwórczej roli obszarów polarnych*, pod redakcją Maliny Barcikowskiej i w redakcji wydawniczej Grażyny Raj (2023).

U podstaw działalności Instytutu leży przekonanie o konieczności badań różnorodnych form artystycznej ekspresji, przejawiających się w kulturach świata, zarówno w sztuce wynikającej z wykształconych systemów estetycznych, jak i będącej wyrazem plemiennej, ludowej i nieprofesjonalnej twórczości.

**WYBRANE
PUBLIKACJE**

KORPUS DZIEŁ MALARSKICH HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

TOM 1: DZIEŁA Z HISTORII STAROŻYTNEJ,
WCZESNEGO CHRZEŚCIJAŃSTWA I RELIGIJNE

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata & Wydawnictwo Tako

KORPUS DZIEŁ MALARSKICH HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

TOM 2: DZIEŁA O TEMATYCE ŚWIECKIEJ

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata & Wydawnictwo Tako

KORPUS DZIEŁ MALARSKICH HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

TOM 3: GŁOSY O TWÓRCZOŚCI HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata & Wydawnictwo Tako

KORPUS DZIEŁ MALARSKICH HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

TOM 4: WARSZTAT MALARSKI HENRYKA SIEMIRADZKIEGO

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Muzeum Narodowe w Krakowie
Muzeum Narodowe w Warszawie

HENRYK SIEMIRADZKI

CATALOGUE RAISONNÉ OF THE PAINTINGS

VOLUME 1: WORKS ON ANCIENT HISTORY, EARLY CHRISTIANITY AND RELIGIOUS WORKS

Polish Institute of World Art Studies & Tako Publishing House

HENRYK SIEMIRADZKI

CATALOGUE RAISONNÉ OF THE PAINTINGS

VOLUME 2: GENRE, PORTRAIT AND OTHER WORKS

Polish Institute of World Art Studies & Tako Publishing House

HENRYK SIEMIRADZKI

CATALOGUE RAISONNÉ OF THE PAINTINGS

VOLUME 3: SIEMIRADZKI STUDIES

Polish Institute of World Art Studies & Tako Publishing House

Jurij Biriulow, Małgorzata Biernacka

„TAK MALOWAĆ, JAK PAN SIEMIRADZKI MALUJE, UMIEJĄ TYLKO MISTRZOWIE”

**Prasa lwowska o Henryku Siemiradzkim
Antologia tekstów z lat 1872-1914**

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA
WYDAWNICTWO TAKO

ACCADEMIA POLACCA DELLE SCIENZE
BIBLIOTECA E CENTRO DI STUDI A ROMA

CONFERENZE 145

HENRYK SIEMIRADZKI
AND THE INTERNATIONAL
ARTISTIC MILIEU
IN ROME

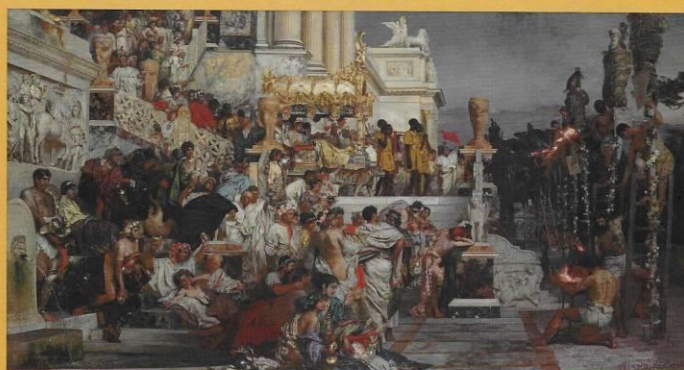
A CURA DI
MARIA NITKA
AGNIESZKA KLUCZEWSKA-WÓJCIK

ROMA 2020

World Art Studies 21 (2021)

CONTATTI ARTISTICI POLACCO-ITALIANI 1871-1939

A cura di Jerzy Malinowski, Agata Knapik & Anna Jagiello

World Art Studies 23 (2023)

**CONTATTI ARTISTICI POLACCO-ITALIANI
1944-1980
Anni '40 * Architettura * Arti visive**

A cura di
Jerzy Malinowski & Anna Jagiello

**Sztuka Europy Wschodniej •
The Art of Eastern Europe •**

TOM XI

**CONTATTI ARTISTICI POLACCO-ITALIANI
1944-1980
Cinema * Teatro**

**Polsko-włoskie kontakty artystyczne
1944-1980
Kino * Teatr**

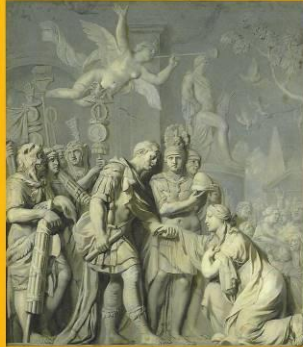
Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Polish Institute of World Art Studies

**Sztuka Europy Wschodniej •
The Art of Eastern Europe •**

TOM X

**Antyk w polskiej sztuce
i kulturze artystycznej
końca XVIII
i w XIX wieku**

**Antiquity in Polish art
and artistic culture of
the end of the 18th
and the 19th centuries**

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Polish Institute of World Art Studies

**PAMIĘTNIK SZTUK PIĘKNYCH
FINE ARTS DIARY**

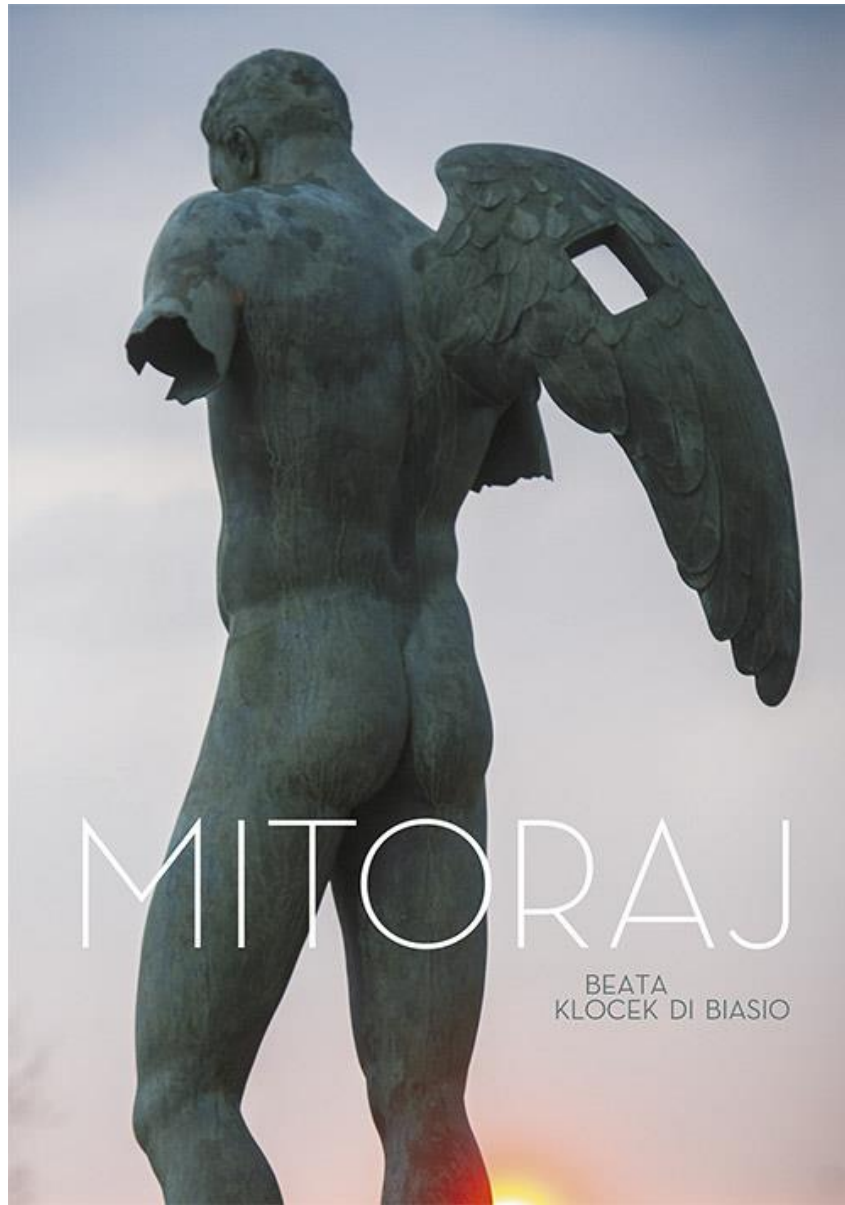

**ANTYK W POLSKIEJ SZTUCE I KULTURZE ARTYSTYCZNEJ
XX I POCZĄTKU XXI WIEKU
ANTIQUITY IN POLISH ART AND ARTISTIC CULTURE
IN THE 20TH AND THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURIES**

Nowa seria/New series

Nr/No. **17** 2022

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA
POLISH INSTITUTE OF WORLD ART STUDIES
WYDAWNICTWO TAKO
TAKO PUBLISHING HOUSE

Sztuka Europy Wschodniej • The Art of Eastern Europe •

TOM XII

**Il Principe
Stanislao
Poniatowski
e l'Italia**

**Książę
Stanisław
Poniatowski
i Włochy**

**Prince
Stanisław
Poniatowski
and Italy**

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Polish Institute of World Art Studies

Johann Heinrich Müntz

*Podróże malownicze
przez Polskę
1780–1784*

Picturesque travels through Poland 1780–1784

Живописные путешествия по Польше 1780–1784

opracowanie | editing | обработка

Elżbieta Budzińska

Seria:
KULTURA
ARTYSTYCZNA

Witold Dobrowolski
**Podróż do Włoch
Elżbiety Lubomirskiej
i Stanisława Kostki
Potockiego**

Geneza łańcuckiej
kolekcji starożytności

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA
WYDAWNICTWO TAKO

Seria:
KULTURA
ARTYSTYCZNA

Mariola Kazmierczak
**Michał hr. Tyszkiewicz
(1828–1897)**

Wybitny kolekcjoner antyku:
między Włochami a Francją

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA
WYDAWNICTWO TAKO

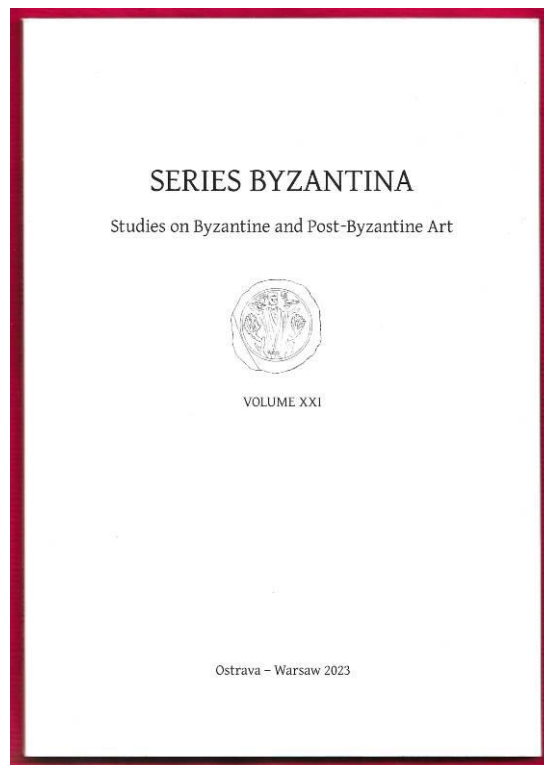
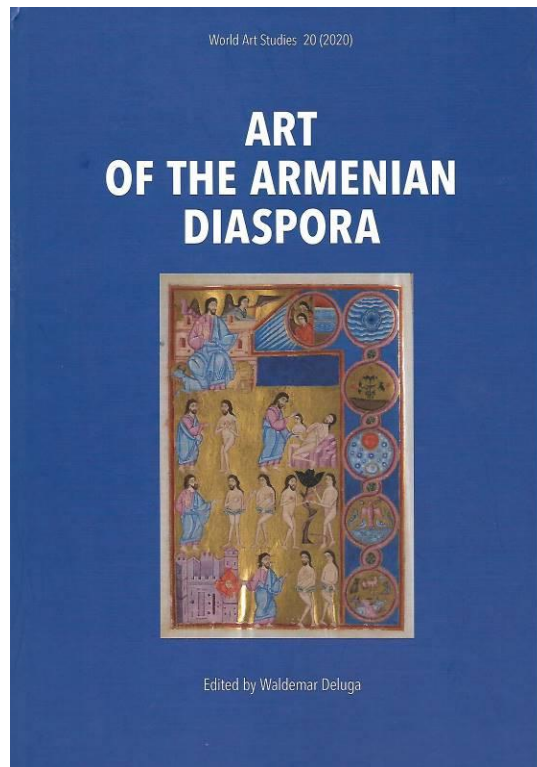
MARIA I KAZIMIERZ PIECHOTKOWIE

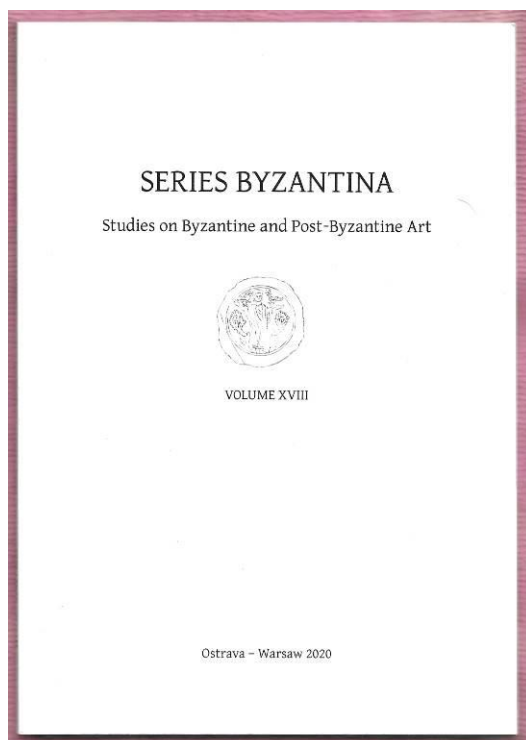
Oppidum Judaeorum

*Żydzi w przestrzeni miejskiej
dawnej Rzeczypospolitej*

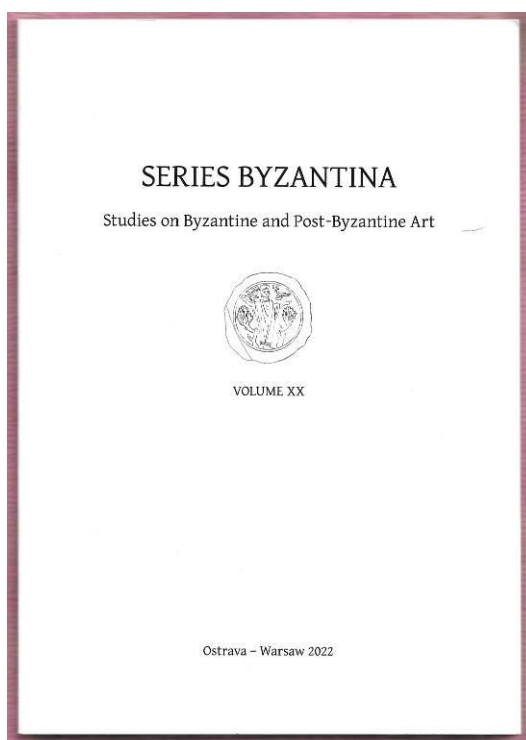

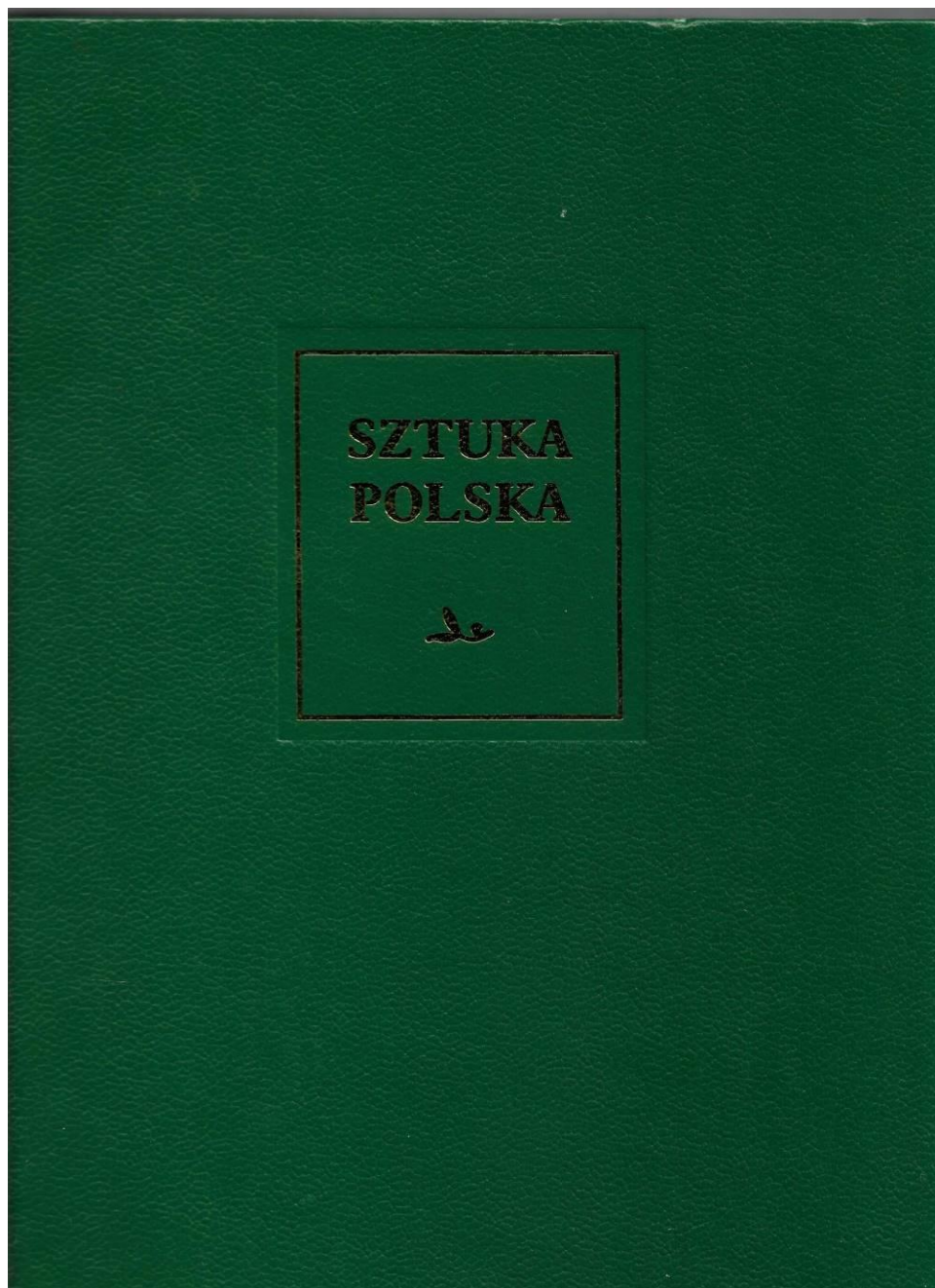
Art of the Armenian Diaspora – materiały z konferencji w Ostrawie 2022

Nowosielski. Myśli – materiały z konferencji w Warszawie w 2019

Sztuka ukraińska – Kijów

**Sztuka Europy Wschodniej •
Искусство Восточной Европы •
The Art of Eastern Europe •**

TOM VIII

**Romantyzm
i jego tradycje**

**Романтизм
и его традиции**

**Romanticism
and its tradition**

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Польский институт исследований мирового искусства
Polish Institute of World Art Studies

**Sztuka Europy Wschodniej •
Искусство Восточной Европы •
The Art of Eastern Europe •**

TOM IX

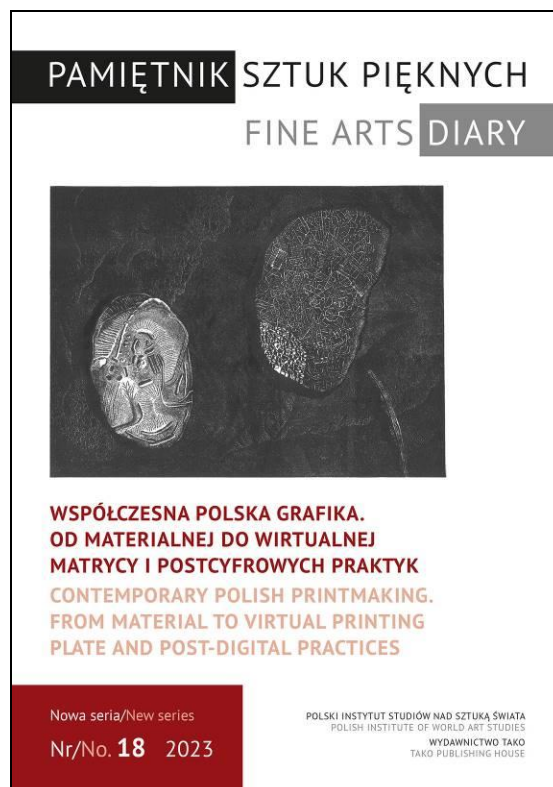
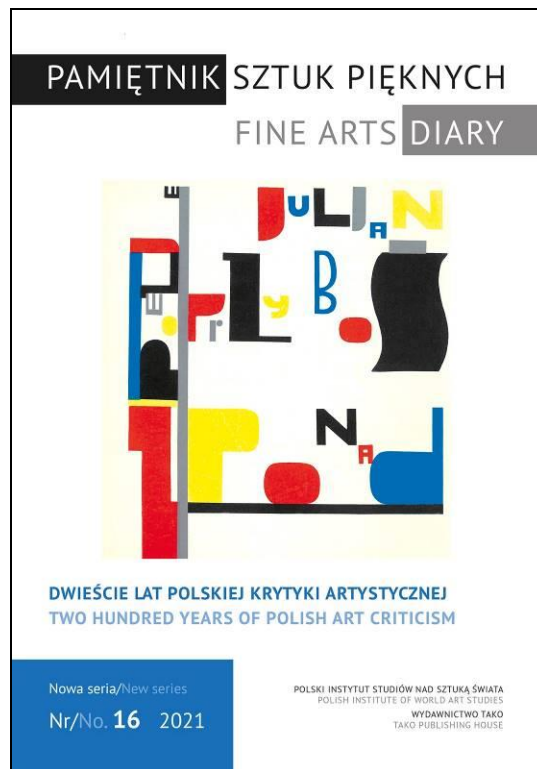
**Edukacja artystyczna
i krytyka artystyczna
w Europie Środkowej
i Wschodniej
w 20 i 21 wieku**

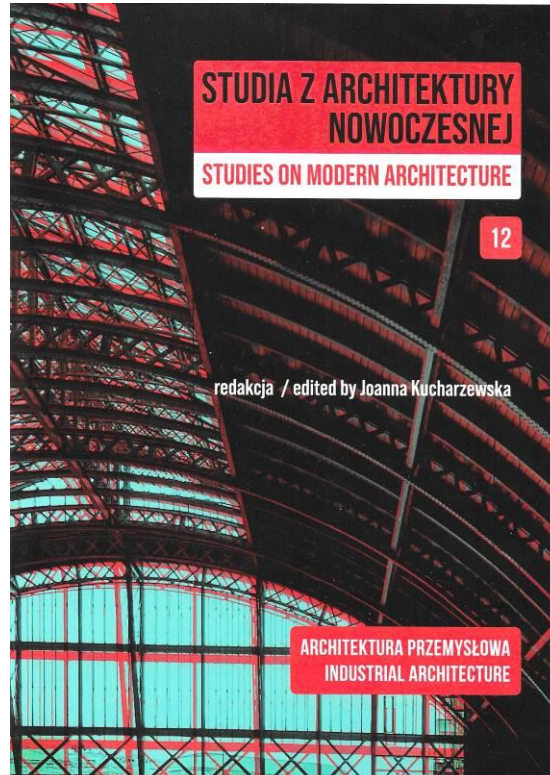
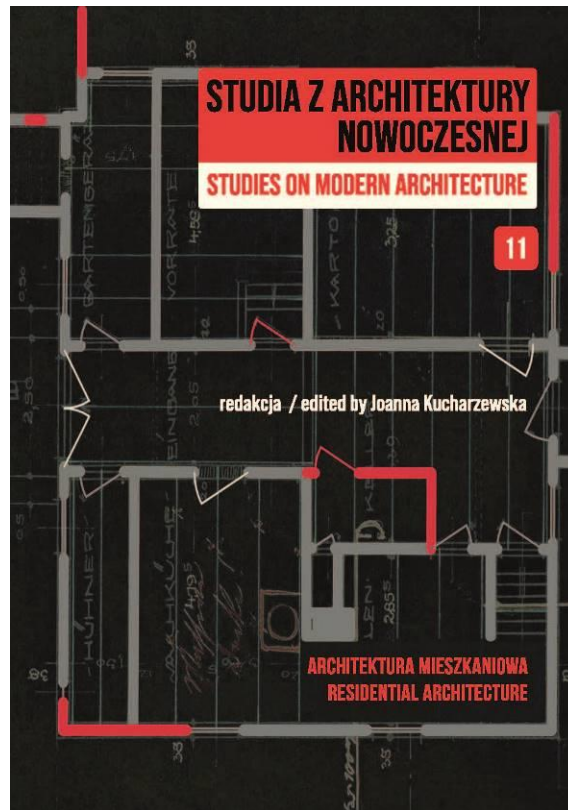
**Художественное
образование и худо-
жественная критика
в Центральной
и Восточной Европе
в 20 и 21 веке**

**Art Education
and Art Criticism
in Central and Eastern
Europe in the 20th
and 21st Centuries**

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata
Польский институт исследований мирового искусства
Polish Institute of World Art Studies

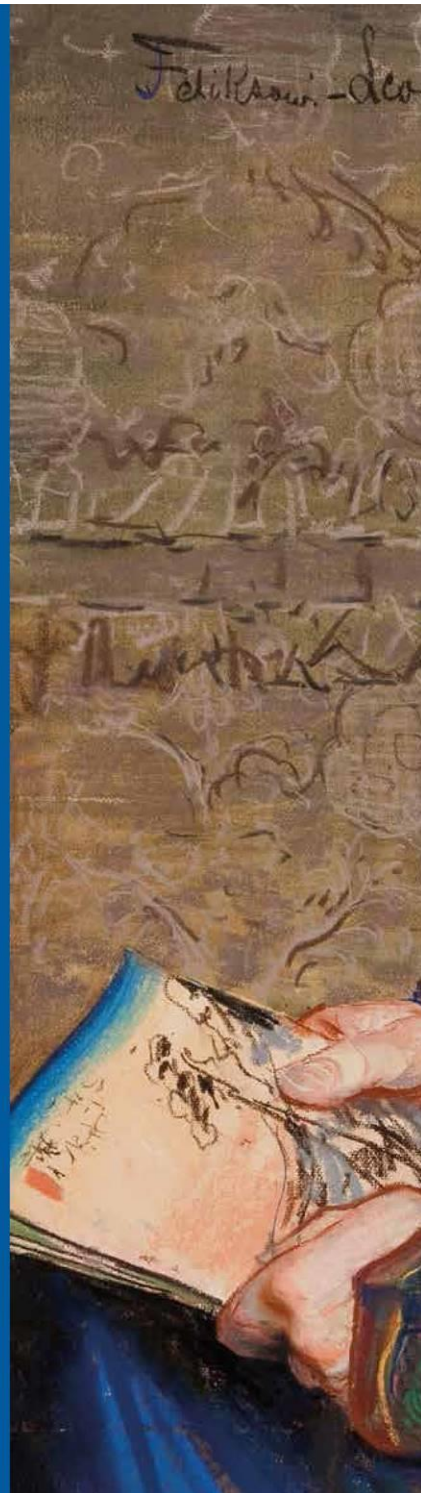

World Art Studies 22 (2022)

**DES
COLLECTIONS
AUX MUSÉES**
COLLECTIONNEURS ET
PASSEURS CULTURELS AU
TEMPS DE FELIKS JASIEŃSKI

**FROM
COLLECTIONS
TO MUSEUMS**
COLLECTORS AND CULTURAL
MEDIATORS IN THE TIME
OF FELIKS JASIEŃSKI

Sous la direction de / Edited by
Ewa Bobrowska & Agnieszka Kluczevska-Wójcik

World Art Studies 24 (2024)

AMERICAN ART OF THE 20TH AND 21ST CENTURIES

AND POLISH-AMERICAN ARTISTIC RELATIONS

Edited by Krzysztof Z. Cieszkowski, Katarzyna Cytlak,
Małgorzata Geron, Jerzy Malinowski & Filip Pręgowski

Agata Knapik

**RADYKALNE PROJEKTY
FLORENCKIEJ GRUPY UFO**

**W KONTEKŚCIE SEMIOLOGII
UMBERTA ECO**

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STUDIA I MONOGRAFIE

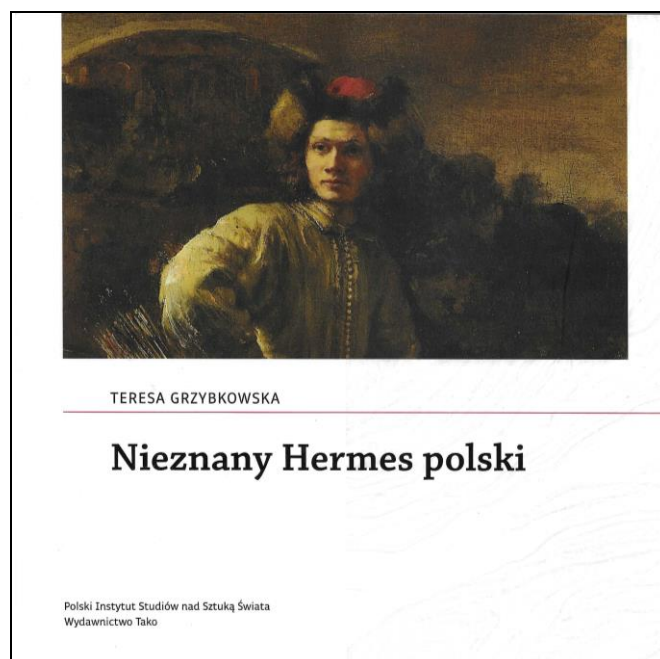
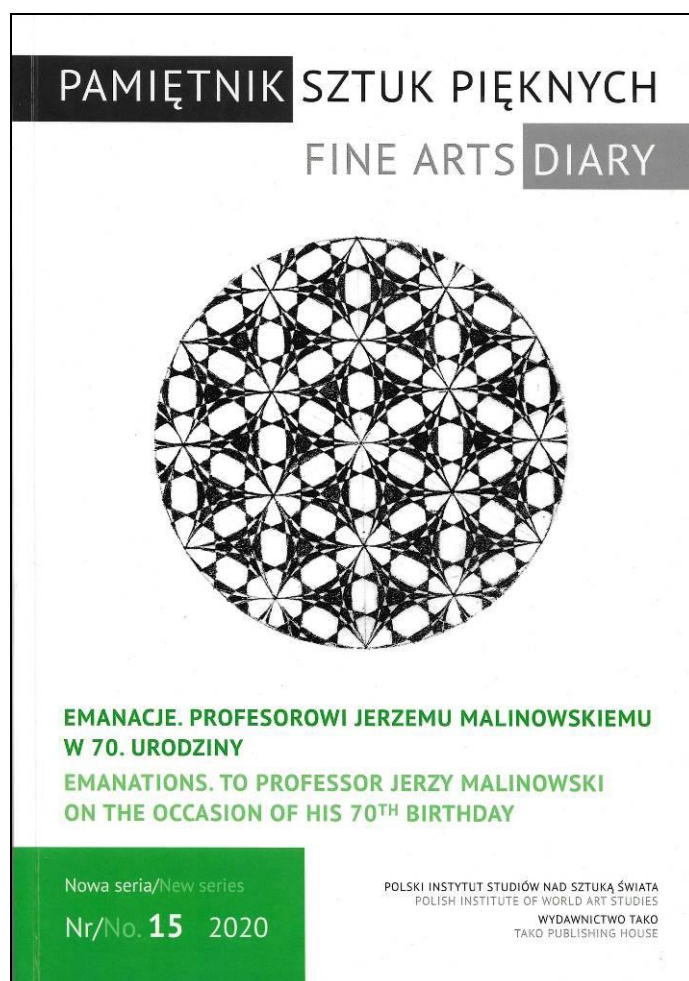
Agnieszka Chwiałkowska

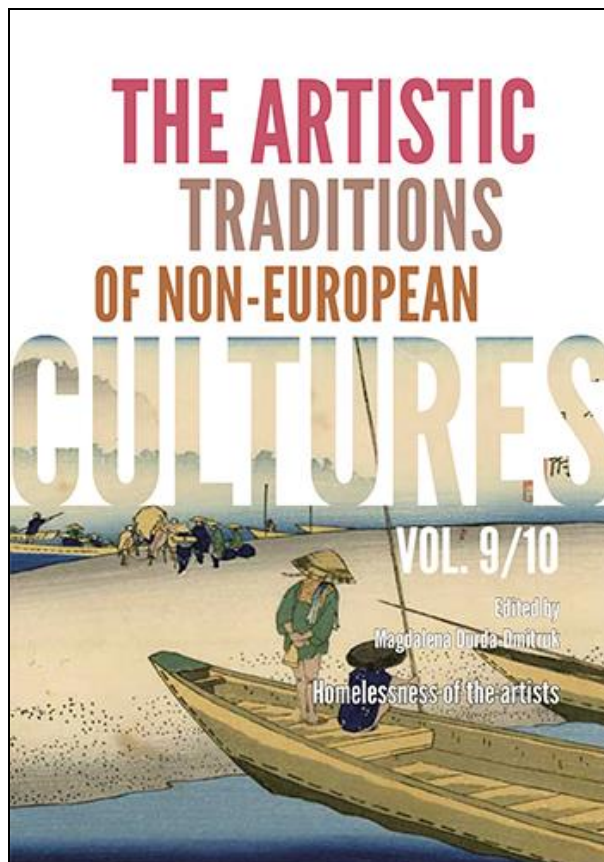
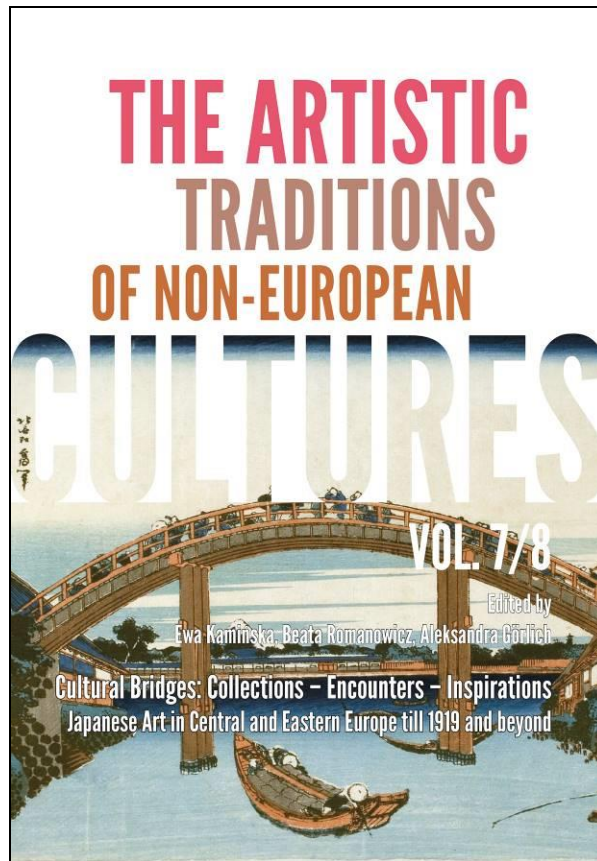
SMAJEWSKI / SIMA
NIEUCHWYTNY PORTRET ARTYSTY

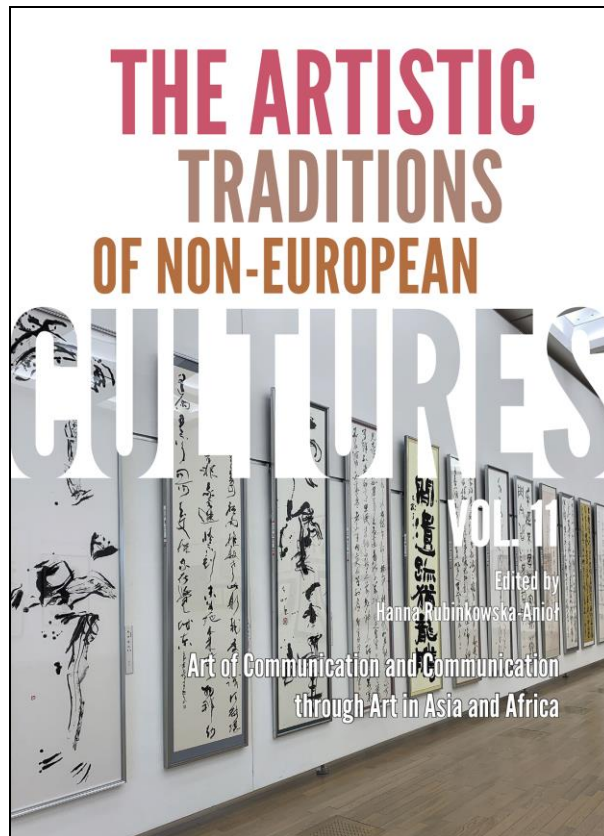

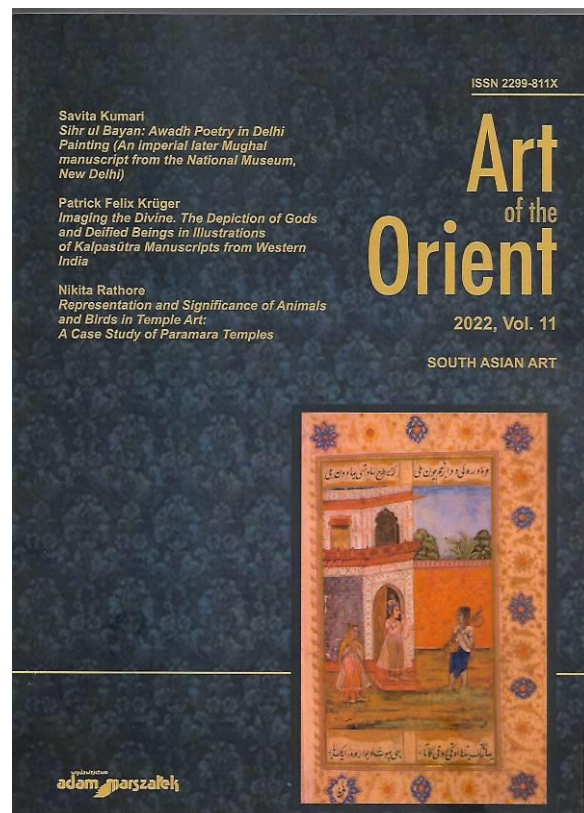
POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STUDIA I MONOGRAFIE

ISSN 2299-811X

Magdalena Kozar
Eyes as the Window to the Soul – a Presentation of the Gyokugan (玉眼) Technique Based on Experiences at the Meikodo Buddhist Sculpture Conservation Studio in Tokyo

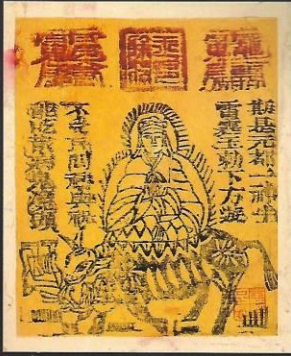
Marek Piszczek
Numinous Buffalo. A Forgotten chinese Pictorial Motif

Patrick Felix Krüger & Knut Martin Stünkel
Works of Art as Model Forms in the Contact of Religions. Glimpses from Japan, China and India

Art of the Orient

2023, Vol. 12

BUDDHIST ART

adam marszałek

ISSN 2299-811X

Anna Zalewska
Cats versus humans. Adventures of Okoma the cat in human society, as seen in „Oborozuki neko no sōshi” (Hazy moon or cat tales)

Agnieszka Leszczyńska-Mieczkowska
Architecture as Experience: The Manggha Museum of Japanese Art and Technology in Krakow, Designed by Arata Isozaki, in the Context of the Transformation of Spaces for Art Exhibitions

Urszula Mach-Bryson
„Hana Iwaku” – as the flowers tell. The presence of flowers in the architectural space of the Japanese tearoom

Art of the Orient

2024, Vol. 13

ART AND CULTURE OF JAPAN

adam marszałek

Magdalena Ginter-Frołow

**PERSKIE MALARSTWO
MINIATUROWE
W RĘKOPISACH Z POLSKICH ZBIORÓW**

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STUDIA I MONOGRAFIE

Joanna Waclawek

**OBRAZY RAJU.
CZESŁAW MYSTKOWSKI (1898-1938)
A ŚRODOWISKO ARTYSTYCZNE
INDII HOLENDERSKICH**

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STUDIA I MONOGRAFIE

Magdalena Furmanik-Kowalska

KULTURY AZJI OCZAMI ARTYSTEK

TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA
W SZTUCE WSPÓŁCZESNEJ

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STUDIA I MONOGRAFIE

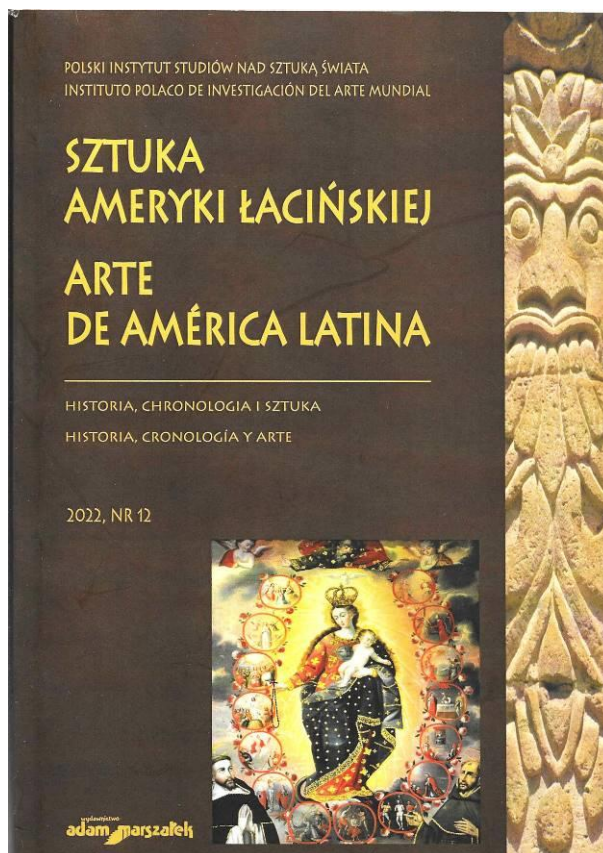
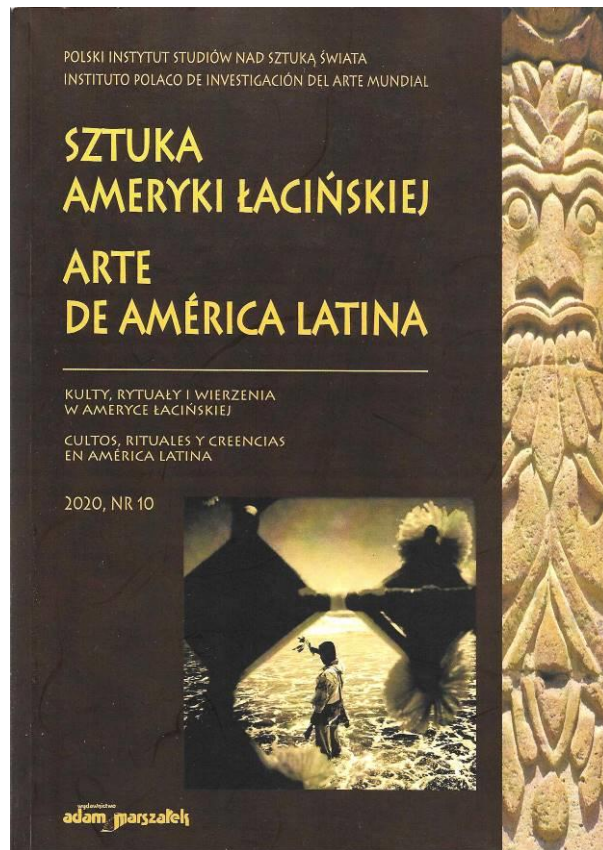
Magdalena Ginter-Frołow

PERSIAN MINIATURE PAINTINGS IN MANUSCRIPTS IN POLISH COLLECTIONS

POLISH INSTITUTE OF WORLD ART STUDIES

STUDIES AND MONOGRAPHS

Polska sztuka na Biegunach

O kulturotwórczej roli
obszarów polarnych

Pod redakcją Maliny Barcikowskiej

POLSKI INSTYTUT STUDIÓW NAD SZTUKĄ ŚWIATA

STRESZCZENIA REFERATÓW – 1. dzień

Sztuka Europy, w tym Polski

Waldemar Deluga

Badania nad sztuką bizantyńską i postbizantyńską w ramach działalności Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata

Od samego początku działalności Polskiego Stowarzyszenia Sztuki Orientu a później Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata badania nad spuścizną chrześcijańskiego Wschodu były obecne. Podjęto dwa nurty poszukiwań naukowych, pierwszy dotyczący sztuki narodów dawnej Rzeczypospolitej oraz sztuki pogranicza Azji i Afryki. Stworzone czasopismo naukowe *Series Byzantina* stało się platformą wymiany myśli dla uczonych z krajów Europy Środkowej. Było to pierwsze tego typu pismo fachowe w regionie, które wydawane regularnie od 2001 roku staje się jednym z najpopularniejszych periodyków dotyczących wspomnianych zagadnień. Równolegle zorganizowano szereg konferencji międzynarodowych nie tylko w Warszawie, ale również w innych ośrodkach naukowych, Gdańsk, Zamość, Zakroczym, Ostrawa. Były to konferencje dotyczące sztuki ormiańskiej (odbyło się ich 5), dziedzictwa greckiej diaspory w Europie Środkowej oraz sztuki nubijskiej w kontekście związków z Bizancjum, te ostatnie organizowane przez dr Magdalенę Łaptaś. Dodatkowo przygotowano konferencje, które dotyczyły zagadnień ikonograficznych, relacji między literaturą a sztuką w Bizancjum, czy też sztuki chrześcijańskiej na pograniczu Europy, Azji i Afryki. W planowanym wystąpieniu pragnę przedstawić zarys historii naszych prac naukowych prowadzonych przez ponad dwie dekady.

Marzena Królikowska-Dziubecka

Sztuka XVIII i początków XIX w. w badaniach Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata

Zapowiedzi istnienia Instytutu sięgają wystawy *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje* zorganizowanej w Toruniu przez Muzeum Okręgowe i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w 1996, a następnie przeniesionej w tym samym

roku do Wilna do siedziby ówczesnej Akademii Sztuk Pięknych. Wystawa powstała dzięki wysiłkom znacznego grona historyków sztuki i muzealników, którego *spiritus movens* był prof. Jerzy Malinowski. Energia i wytrwałość tego uczonego była i jest podstawą organizowania – do dnia dzisiejszego – kolejnych badań, konferencji i publikacji. Należy też oczywiście podkreślić rozszerzające się wraz z upływem czasu grono współpracowników. Nie może zatem dziwić pojawienie się 25 lat temu struktury organizacyjnej, stanowiącej ważny ośrodek badań szeroko pojętej sztuki i kultury, również XVIII i XIX wieku. W zakresie sztuki i kultury Wieku Świata dokonania Instytutu objęły m.in. pozycje z serii wydawniczych, jak *Źródła do dziejów sztuki* czy *Kultura artystyczna*. W serii poświęconej sztuce Europy Wschodniej na konferencji we wrześniu 2022 roku znalazły się studia (opublikowane w X tomie tej serii), których problematyka sięgała do znaczenia antyku w kulturze artystycznej XVIII w., które – jak wiemy – kończyły się w pierwszych dekadach następnego stulecia. Dopełnieniem badań nad XVIII w. było, dzięki osobistym staraniom prof. Jerzego Malinowskiego, dotarcie do przechowywanych w Państwowym Muzeum Historycznym w Moskwie rysunków i akwarel Johanna Heinricha Müntza (1727-1798) – architekta, inżyniera i rysownika. To monumentalne i wyjątkowe dzieło, opracowane przez dr Elżbietę Budzińską wydane również w 2022 r. we współpracy z Narodowym Instytutem Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, zostało nagrodzone przez „Przegląd Wschodni” w kategorii Edycja Źródeł.

Rozległość prezentowanych opracowań i analiz, jakie pojawiły przez te 25 lat w działalności Instytutu, a omówionych na przykładach zaprezentowanych publikacji, ukazuje ich interdyscyplinarny charakter i wyznacza kierunki podjęcia nowych badań.

Agnieszka Bender

Baltazar Odescalchi – współtwórca Museo Artistico Industriale (MAI) w Rzymie (1873)

Baltazar Odescalchi, po włosku – Baldassarre Ladislao Odescalchi, VI książę Odescalchi, urodził się w Rzymie w 1884 roku, zmarł w Civitavecchia w 1909. Był najstarszym synem polskiej hrabianki Zofii Katarzyny Branickiej i Livia Odescalchi, V księcia Odescalchi. Znał dobrze język polski, wielokrotnie odwiedzał Polskę i utrzymywał kontakty z polską rodziną i Polakami. Posługiwał się biegle kilkoma językami obcymi, ukończył studia na uniwersytecie w Rzymie. Uchodzi za wybitną

postać w zjednoczonym Rzymie. Wykształcony i liberalny, odegrał rolę mediatora między szlachtą papieską a nowymi instytucjami monarchicznymi, stając się członkiem tymczasowego rządu unitarnego, zajmując reformatorskie stanowisko polityczne. Niezwykle majątny, zasłynął także jako mecenas i kolekcjoner oraz autor licznych publikacji dotyczących sztuki.

Zmuszony w 1869 r. do opuszczenia Rzymu ze względu na swoje liberalne poglądy, miał okazję poznać najważniejsze instytucje europejskie, które powstały od połowy XIX wieku, aby przeciwdziałać utracie walorów estetycznych, spowodowanych zastępowaniem pracy ręcznej zmechanizowanymi procesami przemysłowymi. Powstałe w 1852 roku Muzeum South Kensington w Londynie (Victoria and Albert Museum) stało się wzorem dla powstających muzeów rzemiosła artystycznego i sztuk zastosowanych w przemyśle. Zainspirował się nim także Baltazar Odescalchi do zorganizowania il Regio Museo Artistico Industriale di Roma - Królewskiego Przemysłowego Muzeum Artystycznego w Rzymie. Jako Museo Artistico Industriale (MAI) zostało otwarte w 1875 roku, w budynku klasztoru San Lorenzo in Lucina w Rzymie. Książę zapożyczył formułę kolekcji obiektów sztuki dekoracyjnej, obejmujących zarówno same obiekty, jak i reprodukcje (odlewy, fotografie itp.), zgodnie z ich rolą jako wzorca do badań i szkolenia rzemieślników. W latach następujących po zjednoczeniu Włoch wiele energii poświęcił rozwojowi kultury i edukacji artystycznej. Odegrał decydującą rolę w stworzeniu MAI. Po II wojnie światowej zbiory muzeum zostały rozproszone, znalazły się w siedmiu muzeach rzymskich.

Jakub Zarzycki

Edycja „Listy Henryka Siemiradzkiego”

Podczas wystąpienia zostaną omówione założenia nowego projektu badawczego, jakim jest planowana przez Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata edycja listów Henryka Siemiradzkiego. Korespondencja malarza (m. in. z rodzicami czy dziećmi) do niedawna znajdowała się w Rzymie, w Polskim Instytucie Studiów Kościelnych, którego zbiory przeniesiono w 2024 do Warszawy. Umożliwi to szerszą pracę nad tymi materiałami. Dopełnieniem planowanego tomu będzie również edycja listów malarza przechowywanych w innych polskich i zagranicznych instytucjach.

Korespondencja ta nie została dotąd całościowo opracowana. Obszernie cytował ją Józef Dużyk w biografii Siemiradzkiego (Warszawa 1986), a fragmenty

listów zostały wykorzystane w *Korpusie dzieł malarskich Henryka Siemiradzkiego* (Warszawa-Toruń 2021), na potrzeby którego dokonano z nich wypisów.

W wystąpieniu zostaną poruszone następujące zagadnienia: wyzwania związane z transkrypcją listów, ich datowaniem, porządkowaniem i opracowaniem edycji krytycznej. Projekt tych badań zostanie zestawiony także z innymi edycjami listów polskich malarzy. W wystąpieniu zostaną również przedstawione postulaty dalszych badań związanych ze spuścizną rodziny Siemiradzkich.

Jacek Tomaszewski

Działalność Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata w zakresie ochrony zabytków

Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata od początku swojego istnienia podejmował tematykę konserwacji i ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W wystąpieniu zostaną zaprezentowane główne kierunki dotyczące tej działalności. Instytut realizował zadania w zakresie organizacji konferencji i seminariów poświęconych zagadnieniom ochrony zabytków, prowadził lub współuczestniczył w wielu projektach naukowych i konserwatorskich zarówno krajowych i międzynarodowych. Jednocześnie Instytut organizował szkolenia i warsztaty z zakresu konserwacji i ochrony dziedzictwa kulturowego, a także prowadził działalność wydawniczą i wystawienniczą. Nasi członkowie związani są ze środowiskami akademickimi i różnymi instytucjami kultury, aktywnie podejmując tematykę współpracy w zakresie ochrony i konserwacji zabytków europejskich i azjatyckich oraz promując te zagadnienia poprzez działania edukacyjne i aktywność ekspercką.

Piotr Majewski

O przeszłości dla przyszłości. Konwersatorium „Muzea polskie w XX wieku”

Celem referatu jest przedstawienie form działalności oraz tematyki konwersatorium pt. „Muzea polskie w XX wieku”, działającego w ramach Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata od marca 2023 roku. Poruszane w trakcie spotkań konwersatorium zagadnienia obejmują następujące bloki chronologiczne oraz tematyczne: dziedzictwo zaborów i Druga Rzeczypospolita (kolekcjonerstwo prywatne jako substytut państwowości, tworzenie państwowych instytucji i zbiorów muzealnych jako przykłady modernizacji państwa); doświadczenie II wojny światowej (okupacyjny nadzór nad muzeami, muzealnictwo w działalności władz polskich w kraju i na uchodźstwie); okres powojenny (centralizacja zarządzania oraz

ideologizacja programu muzeów); zagadnienia organizacyjno-prawne; źródłoznawstwo; biografistyka. Referat zawierał będzie również przegląd wydarzeń w muzealnictwie polskim w XX wieku, z analizą ich długofalowych skutków. Jako dopełnienie referatu planowana jest informacja o kontynuowaniu działalności konwersatorium, jej skorygowanych treściach i formach.

Małgorzata Geron

Konferencje Sztuki Nowoczesnej w Toruniu

Ważnym przedsięwzięciem podjętym najpierw przez Zakład Historii Sztuki Nowoczesnej a obecnie Katedrę Historii Sztuki Nowoczesnej i Pozaeuropejskiej Wydziału Sztuk Pięknych UMK wraz ze Stowarzyszeniem Sztuki Nowoczesnej w Toruniu, a następnie z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata – Oddział Toruński są Konferencje Sztuki Nowoczesnej w Toruniu. Spotkania odbywają się cyklicznie począwszy od 2005 roku. W ciągu dwudziestu lat zostało zorganizowanych już dziewięć konferencji, a dziesiąta jubileuszowa zaplanowana jest na październik tego roku. Pierwsze konferencje podejmowały: zagadnienia genezy i rozwoju sztuki awangardowej; krytyki artystycznej; problematyki brzydoty i inspiracji sztuką dawną. Kolejne otworzyły nową serię spotkań, skupiając się na relacjach artystycznych polskich twórców z środowiskami działającymi w Wielkiej Brytanii i Irlandii, Paryżu oraz Stanach Zjednoczonych. Konferencje mają charakter szerokiego projektu naukowego skupionego na badaniach sztuki nowoczesnej i współczesnej, których efektem są publikacje wydawane w języku polskim i angielskim.

Piotr Marciniak

Krajowe i zagraniczne wydawnictwa oraz ich wpływ na polskie życie architektoniczne

W XX wieku wychodziło kilkanaście tytułów czasopism podejmujących zagadnienia urbanistyki i architektury. W okresie międzywojennym ich liczba nie była znacząca, jednak niemal każde zapisało się w polskiej historiografii architektonicznej. Wydawana wówczas „Architektura i Budownictwo” jest do dzisiaj ważnym źródłem wiedzy na temat omawianych zjawisk. W komunistycznej Polsce w krótkim okresie po wojnie wydawano pierwsze periodyki poświęcone architekturze i sztuce. Ich znaczenie dla dokumentowania zjawisk przestrzennych w okresie PRL, ale także edukacji architektonicznej jest bardzo duże i niekwestionowane.

Polskie powojenne piśmiennictwo architektoniczne i urbanistyczne oparte było wówczas na kilku najważniejszych periodykach, takich jak m.in. „Architektura”, „Miasto”, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”. Także czasopisma artystyczne „Projekt” i „Sztuka” zawierały wątki poświęcone działaniom w przestrzeni. Wydawano także szereg pism branżowych i uczelnianych oraz pomniejszych tytułów. Ważnym wydawnictwem, chociaż ograniczonym wyłącznie do członków stowarzyszenia były „Zeszyty Architektury Polskiej” wydawane przez SARP, a także „Mój Dom” moderowany przez wrocławskie środowisko twórcze. Istotną rolę w popularyzowaniu spraw amerykańskich, w tym także architektury, odegrał miesięcznik „Ameryka”, poświęcony poznaniu dorobku USA, wydawany już w okresie międzywojennym przez Amerykańsko-Polską Izbę Handlowo-Przemysłową w Warszawie. Oczywiście niemal wszystkie tytuły finansowane były przez władze państwowe, które tym samym sprawowały całkowitą kontrolę nad publikowanymi w nich treściami. Wydawano także szereg pism branżowych i uczelnianych oraz pomniejszych tytułów. Do dzisiaj są ważnym źródłem archiwalnym, ale także świadectwem minionej epoki.

W bibliotekach wielu oddziałów SARP zachowały się całe roczniki czasopism o międzynarodowym znaczeniu, takich jak niemiecki „Baumeister”, francuski „L'Architecture d'Aujourd'hui” czy włoski „Domus”. Może to świadczyć o zainteresowaniu członków stowarzyszenia realizacjami powstającymi również za „żelazną kurtyną”.

Celem prezentacji jest usystematyzowanie wspomnianych zagadnień oraz opisanie wpływu czasopism na polskie życie artystyczne i architektoniczne. To także próba wskazania najważniejszych periodyków, które oddziaływały na działalność polskich twórców. W referacie chciałbym również przedstawić zarys polskiego piśmiennictwa w tym zakresie oraz jego rolę i znaczenie dla dalszych badań dotyczących architektury i urbanistyki w Polsce.

Aleksandra Sumorok

Socrealizm. Mikrohistorie. Architekci o architekturze

Architektura socrealistyczna to polityczno-społeczno-kulturowy fenomen, wykraczający daleko poza kwestie estetyki, narzucony, ale także na różnych poziomach/szczeblach podlegający negocjacji, choć wpisany w zinstytucjonalizowaną praktykę komunistyczną. W jej tworzenie zaangażowani byli nie tylko projektanci (polscy, nie radzieccy, co należy podkreślić), ale także dysponenci władzy oraz szereg instytucji: ministerialnych, budowlanych,

architektonicznych, za którymi szły konkretne, ale często zróżnicowane poglądy (tarcia dotyczyły najwyższej rangi architektów odpowiedzialnych za odbudowę jak np. m.in. Romana Piotrowskiego i Józefa Sigalina) i gdzie dochodziło do ścierania się różnych tradycji.

Trudno dziś o jednoznaczne rozstrzygnięcia dotyczące złożonej powojennej rzeczywistości. Proponuję spojrzeć zarówno na odgórne (instytucjonalne) oraz oddolne czynniki kształtujące socrealizm. Warto przyjrzeć się mikrohistoriom, jednostkowym sytuacjom, które pomóc mogą w rozszczelnieniu myślenia o socrealizmie jako o monolicie nadanym z góry. Socrealizm w wymiarze praktycznym tworzyli bowiem ludzie, architekci. Przekładu jednak języka doktryny na język praktyki artystycznej dokonywali twórcy zakorzenieni w modernizmie, co skutkowało wytworzeniem form zasadniczo odmiennych od tych oficjalnie postulowanych. Projektanci, choć podporządkowali się uniwersalistycznej wykładni doktryny, wypracowywali (zwłaszcza poza granicami ZSRR) własne rozwiązania. Przypadki jednostkowe odegrać mogą kluczową rolę w rozwoju badań nad socrealizmem. Pomagają zwrócić uwagę na podmiotowy charakter architektury tego czasu, a w konsekwencji także zrozumieć jej zróżnicowanie.

Eleonora Jedlińska

Jean Fautrier (1898-1964) – „Był jednym z najważniejszych artystów XX wieku”. Rzeźbiarz i malarz z Châtenay Malabry

Jean Fautrier – jeden z najważniejszych artystów XX wieku, w latach 20. XX wieku świadek i uczestnik *Neue Sachlichkeit*, malarz – między innymi za sprawą Zborowskiego – w latach 20. wystawiający z [Kislingiem](#), [Modiglianem](#) i [Soutinem](#). W polskiej historiografii artystycznej wzmiankowany przez badaczy sztuki współczesnej, aktywnych w latach 70. i 80. Kotulę, Krakowskiego i Porębskiego, bardziej znany w Europie i USA dzięki licznym wystawom i publikacjom. Zaledwie wspominany w polskich opracowaniach sztuki XX wieku, jest jednym z najbardziej intrygujących twórców, których dzieło napiętnowane jest doświadczeniami, jakie niosła ze sobą ta epoka. W twórczości Fautrier można wyróżnić dwa okresy: figuracji, obejmujący lata 20. i 30. XX wieku, okres wojny i po 1945 roku – *informel*. O samym Fautrier wiadomo niewiele, był postacią enigmatyczną, rzadko udzielał wywiadów, pozostawił bardzo mało informacji biograficznych. O jego uczuciach, tragedii wojennej przeżywanej na tle eksterminacji Żydów, zaangażowaniu w ruch oporu dowiadujemy się przede wszystkim z jego dzieł. W latach 1943-1945 przebywał w *Maison de Santé*, ośrodku dla rekonwalescentów, na południowych

przedmieściach Paryża. Sarah Wilson ten okres w życiu Fautrier łączy z jego załamaniem psychicznym, spowodowanym aresztowaniem go przez Gestapo w 1943 roku. Artysta został aresztowany jako podejrzany o zaangażowanie we francuski ruch oporu. Lasy otaczające Maison de Santé były miejscem egzekucji, dokonywanych przez Gestapo na więźniach. W tym czasie powstały najważniejsze jego prace: cykle *Les Otages*, *Pièges*, obraz *La Juive* i *Sarah*. Opracował wówczas technikę sklejaną warstw papieru i płótna, by uzyskać szorstką, powierzchnię, podobną do ludzkiej skóry, Tak powstałe podłoże zamalowywał gęstymi, impastowo kładzionymi warstwami farb, tworząc drastyczne formy, przypominające na wpół pochowane ciała, fragmenty czaszek, sprofanowane, bezimienne ofiary wojny.

Łukasz Guzek

Fotografia jako narzędzie analityczne w sztuce konceptualnej lat 70.

Fotografia w sztuce konceptualnej zmienia swój status. Z obrazu-reprezentacji staje się narzędziem służącym do analizy definicji sztuki, która właśnie na gruncie sztuki konceptualnej ulega „kopernikańskiej” przemianie. Ujęcie historyczne wskazuje na początki tego procesu w latach 60. wraz z nowymi zastosowaniami idei i praktyki ready-made w sztuce pop artu i nowego realizmu, a osiąga swój szczyt wpływu w sztuce w okresie dominacji sztuki konceptualnej w latach 70. Wyodrębnienie roli fotografii powoduje istotne przesunięcie w interpretacjach historii sztuki: z radykalnej geometrii, konkretyzmu i minimalizmu jako nurtów inicjalnych dla konceptualizmu na analityczne zdolności fotografii do badania tautologii artystycznych, przy jednoczesnym odrzuceniu jej właściwości ekspresyjnych i subiektywistycznych. Teza pomocnicza jest taka, że to właśnie wtedy fotografia stała się sztuką, gdyż to nie jej zdolności odtwarzania obrazu stały się kluczowe, ale jej cechy strukturalne, czy inaczej metaartystyczne, co oznacza, że fotografia się usamodzielnia jako sztuka (fotografia jako fotografia). Odtwórcza, renesansowa definicja sztuki przestała obowiązywać, co podtrzymuje postmodernizm.

Anna Dzierżyc-Horniak

***Sztuka, która wznieca niepokój* (2011). Kuratorski manifest-interwencja Andrzeja Turowskiego w Wenecji**

Referat jest próbą analizy propozycji modelu taktycznego zaangażowania sztuki współczesnej, która w ujęciu Andrzeja Turowskiego, „zanurzając się w polityczności konfliktów społecznych i historycznych (...) w demokracji czyni

wątpliwym to, co oczywiste; wątpliwość – racją swego bytu, a kryzys – swym środowiskiem”. Punktem wyjścia do podjęcia rozważań jest tu zbiorowa wystawa *Particolare – percorsi di democrazia / Particolare – paths of democracy* (z polskim tytułem *Particolare. Sztuka, która wznieca niepokój*, 2011). Ekspozycja zrealizowana w zabytkowym Palazzo Donà w Wenecji, stanowiącym, co ciekawe, przestrzeń wystawienniczą poznańskiej Fundacji Signum, zgromadziła prace 22 osób (w dużej mierze polskich „eksportowych” artystów, jak m.in. Mirosław Bałka, Katarzyna Kozyra, Józef Robakowski, Jonasz Stern, Krzysztof Wodiczko, Andrzej Wróblewski). Linie ideową wystawy tworzyły nachodzące na siebie sekcje tematyczne, na które z kolei składały się obrazy, rysunki, fotografie, instalacje i dokumentacje działań artystów, mające zgodnie z intencjami organizatorów wystawy ukazywać z jednej strony aspekt historyczny (dokumentacyjny), z drugiej zaś „demokrację w konflikcie”, jej przejawy w konkretnych wydarzeniach w Polsce i na świecie. Prezentacja nieprzypadkowo przebiegała w czasie 54. Biennale Sztuki w Wenecji, ale co bardziej istotne, nieprzypadkowo swoim tytułem odnosiła się do wcześniejszej o prawie cztery dekady wystawy Giovanniego Anselmo w Galerii Foksal w Warszawie (1974). Pokazał on wówczas projektorową instalację, z wyświetlanym słowem *particolare* (oznaczające „szczegół”, ale i też „szczególny” – jednostkowy/wyjatkowy). Była to jedna z serii działań ugruntowujących praktykę tego włoskiego artysty (reprezentanta Arte Povera), opartą na tworzeniu obiektów wykorzystujących najmniejszą materialną interwencję jako sposób na zwiększanie świadomości widzów na temat względności ludzkiej egzystencji i naturalnych sił, które ją determinują. Oba wydarzenia łączy osoba Turowskiego, autora klasycznych dziś tekstów, w których dociekał historii, kontekstów i roli awangardy, a jednocześnie, bardzo aktywnie działającego jako kurator. Jest to o tyle interesujące, że rok po wystawie w Wenecji Turowski wydał *Sztukę, która wznieca niepokój: manifest artystyczno-polityczny sztuki szczególnej*. Ten swoisty manifest krytycznej i interwencyjnej mocy sztuki stał się tematem ożywionej polemiki, w tym między innymi na łamach „Czasu Kultury” (z udziałem Izabeli Kowalczyk, Pawła Leszkowicza, Marty Smolińskiej). W swojej analizie podejmuje wątek teoretycznych rozważań Turowskiego, ujawniony w jego tekście.

Dorota Grubba-Thiede

Najciekawsze rzeźby powstają w NASA: przestrzenie antygravitacyjne [Wanda Czełkowska; Tomasz Skórka]; organiczność elektroniki [Marek Targoński; Viktoria Vesna]; nieoznaczoność [Marta Branicka, Diller Scofidio + Renfro] wybrane postawy sztuki progresywnej

Tytuł przywołuje wypowiedź Marka Targońskiego, progresywnego intermedialnego artysty, debiutującego w latach 90. XX w., iż jego zdaniem „najciekawsze rzeźby powstają w NASA”. Targoński jest osobowością rzeźby elektronicznej, poprzez sztukę inspirując do zaangażowania na rzecz ochrony praw zwierząt. W gdańskiej uczelni artystycznej był dyplomantem m.in. Franciszka Duszeńki i Witosława Czerwonki. Jego sztuka skonfrontowana będzie z sylwetką Victorii Vesny – wizjonerki, zapraszanej do licznych wydarzeń związanych z problematyką antropocenu i powiązań sztuki z dobroczynnymi działaniami na rzecz wzmocnienia kondycji przyrody. Sublimacyjne projekty Vesny często wspiera uznany nanotechnolog James Gimzewski.

Punktem wyjścia do wykładu będzie „Przestrzeń antygravitacyjna” (1959-1960) – czyli niezrealizowany projekt Wandy Czełkowskiej, która już w latach 50. debiutowała poza granicami kraju. Eksperymentowała z koncepcjami wielkoformatowego wnętrza zbudowanego z kuli i sześcianu, pragnąc umożliwić (uczestniczącemu w jego odbiorze) człowiekowi swobodną lewitację. Konsultowała się z fizykami pracującymi naukowo w krakowskich instytucjach akademickich. Pozagrawitacyjne zainteresowania Czełkowskiej rezonowały z marzeniami badaczy oraz polityków amerykańskich, którzy wybierali się na podbój Księżyca i Kosmosu, do którego doszło w latach 1969-1972. To dekadę po pracach nad przestrzenią antygravitacyjną Wandy Czełkowskiej, która projekt realizowała w kraju, jak określał Piotr Piotrowski, „w cieniu Jałty”, od 1961 w cieniu muru berlińskiego. Tomasz Skórka, autor wybitnych formalnie cykli rzeźbiarskich, w ostatnich kompozycjach studiuje zagadnienia lewitacji, nakierowując odbiorców na zachwycające quasi-baśniowe figuracje istot wirtualnych zwierząt. Oglądane są albo na wirującym wyświetlaczu ['Milky Way 2', 2024]] lub za sprawą okularów „Vr Oculus Quest 2” (jawiące się wtedy jako istoty o blisko 16 metrach wysokości). Niezwykle oryginalne w semantyce i formie rzeźby tworzy Marta Branicka, gdańska artystka i wykładowczyni ASP, jak i duet Diller Scofidio + Renfro, który zrealizował w 2002 roku efemeryczną strukturę *Blur Building*, usytuowaną wprost na jednym z jezior w Szwajcarii. Ich zadziwiające rozwiązania przestrzenne przybliżone będą w

kontekście teorii nieoznaczoności, współczesnych wyzwań krajobrazu kulturowego oraz potencjałów płynących z fizyki kwantowej i ekologii.

Małgorzata Stępnik

Motyw *architecture parlante* w kinie XXI wieku

Zrodzony w końcu XVIII stulecia termin *architecture parlante* (“architektura mówiąca”) kojarzony jest nade wszystko z nazwiskami wielkich neoklasycystów: Claude’a Nicolasa Ledoux i Étienne’a-Louisa Boullée. Projekt cenotafu Newtona, który wyszedł spod ręki drugiego z wymienionych, współtworzy - wraz z innymi architektonicznymi “cytatami” - warstwę metaforyczną Greenwayowskiego *The Belly of An Architect/Brzucha architekta* (1987), urastając niemalże do rangi osobnego, niemego “bohatera” tegoż intrygującego filmu. Temat niniejszego wystąpienia stanowi motyw *architecture parlante* – w najszerszym rozumieniu tejże frazy - pojawiający się w najnowszych produkcjach kinematograficznych, takich jak, między innymi: *Megalopolis* w reżyserii Francisa Forda Coppoli (2024), tudzież *The Brutalist/Brutalista* Brady’ego Corbeta (2024). Analizom metaforycznego i symbolicznego “języka” filmowej architektury towarzyszyć będą odniesienia do klasycznego już, Jakobsonowskiego eseju *O realizmie w sztuce* (1921), Łotmanowskiej rozprawy o *Semiotyce filmu* (1970), jak również do *The Romantic Manifesto* Ayn Rand (1969), zbioru tekstów będących teoretycznym wykładem z filozofii obiektywizmu. Co istotne, zręby koncepcji rozwijanych przez Rand odnajdziemy już w *The Fountainhead/Źródle* (1943), powieści której bohaterem jest bezkompromisowy architekt-wizjoner Howard Roark. To właśnie ze szlachetnym obliczem Roarka zdają się “rymować” filmowi herosi teraźniejszości – Cesar Catilina i László Toth.

Agnieszka Gralińska-Toborek

Wyzwania współczesnej estetyki – jak nadażyć za zmieniającym się światem

Współczesność charakteryzuje się dynamicznymi i wielowymiarowymi przemianami o charakterze technologicznym, środowiskowym oraz społeczno-politycznym, których konsekwencje pozostają w dużej mierze nieprzewidywalne. Czwarta rewolucja techniczna wygenerowała nowy, wirtualny świat, sztuczną inteligencję, bioinżynierię i budzi tyleż nadziei, co i obaw. W tym kontekście refleksja humanistyczna nad stechnicyzowanym światem staje się szczególnie istotna. Nic więc dziwnego, że kolejne tzw. zwroty w humanistyce próbują dostarczyć narzędzi do opisanego i wyjaśnienia skomplikowanej rzeczywistości.

Szczególnym barometrem zmian jest sztuka, która reaguje na zachodzące procesy w sposób szybki i nieoczekiwany, często wykorzystując najnowsze osiągnięcia technologiczne w niekonwencjonalny sposób. Estetyka, od początków XX wieku pełniąc funkcję teorii sztuki, stara się zracjonalizować i zwerbalizować to, co artyści ukazują często w sposób intuicyjny. I choć niejednokrotnie zastanawiano się nad kryzysem samej estetyki jako subdyscypliny filozoficznej, jej wyjście w kierunku krytyki artystycznej, antropologii kulturowej, ale też sięganie po narzędzia z dyscyplin nauk ścisłych i społecznych pozwala stwierdzić, że estetyka ma naprawdę sporo do zaoferowania baczny obserwatorom i uczestnikom kultury. Krótki przegląd współczesnych kierunków w estetyce, takich jak np. estetyka środowiskowa, ewolucyjna, neuroestetyka, estetyka relacyjna, estetyka posthumanistyczna, estetyka nowych mediów jest okazją do ukazania tej dyscypliny jako dynamicznej i wyczułonej na zmiany, a jednocześnie poszukującej nowych metod badawczych możliwych do wykorzystania także w historii sztuki.

Sztuka żydowska

Renata Piątkowska

Sztuka żydowska w Polskim Instytucie Studiów nad Sztuką Świata – konferencje, serie wydawnicze, spotkania

W 2008 roku, w stulecie Kongresu w Czerniowcach, w Kazimierzu nad Wisłą na I Kongresie Sztuki Żydowskiej w Polsce *Jewish artists and Central-Eastern Europe. Art centers – Identity – Heritage from the 19th century to the Second World War*, spotkali się naukowcy z całego świata (Izraela, USA, Rosji, Polski, Danii i Szwecji), by dyskutować, poznawać twórczość, postawy artystyczne artystów i artystek żydowskich.

Po sześciu latach w roku 2014 odbył się II Kongres Sztuki Żydowskiej, tym razem w Warszawie, w Muzeum Historii Żydów Polskich. Kongres poświęcony był życiu artystycznemu i roli sztuk plastycznych w żydowskim społeczeństwie.

Po obydwu kongresach staraniem Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata ukazały się wydawnictwa w języku angielskim: *Jewish Artists and Central-Eastern Europe* (2010) oraz *Art In Jewish Society* (2017).

W 2013 roku Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata podpisał umowę o współpracy z Muzeum Historii Żydów Polskich. Dzięki tej umowie udało się w

polsko-angielskiej serii *Sztuka żydowska w Polsce i Wschodniej Europie / Jewish Art in Poland and Central-Eastern Europe* wydać kilka ważnych pozycji.

Jako pierwszy cel wybrano publikację monumentalnych, pionierskich prac autorstwa Marii i Kazimierza Piechotków, poświęconych architekturze synagog oraz urbanistyce „miast żydowskich”:

I. *Bramy Nieba. Bóżnice drewniane na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej / Heaven's Gates. Wooden synagogues in the territories of the former Polish-Lithuanian Commonwealth*, Warszawa 2015.

II. *Bramy Nieba. Bóżnice murowane na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej / Heaven's Gates: masonry Synagogues in the territories of the former Polish-Lithuanian Commonwealth*, Warszawa 2017

III. *Oppidum Judeorum. Żydzi w przestrzeni miejskiej dawnej Rzeczypospolitej / Oppidum Judeorum. Jews in the Urban Space of the former Polish-Lithuanian Commonwealth*, Warszawa – Toruń 2021.

Oraz tomów:

Jerzy Malinowski, *Painting and sculpture by Polish Jews in the 19th and 20th centuries (to 1939)*, translated by Krzysztof Z. Cieszkowski, Warsaw – Toruń 2017

Jerzy Malinowski, Barbara Brus-Malinowska, *Katalog dzieł artystów polskich i żydowskich z Polski w zbiorach muzeów Izraela. Malarstwo, rzeźba, rysunek / Catalog of works by Polish artists and Jewish artists from Poland in the collections of Israel. Paintings, drawings, sculpture*, Warszawa 2017.

Tamara Sztyma

Sztuka żydowska – dzieje pojęcia a współczesne narracje

Twórczość artystyczna towarzyszyła społeczności żydowskiej od czasów biblijnych. Rozpięta między zakazem drugiego przykazania a nakazem „ozdabiania kultu” (hiddur micwa) sztuka żydowska przez wieki związana była przede wszystkim ze sferą religijną i bazowała nie na odbiciu natury, ale na symbolu. Żydowskie synagogi i domy przez wieki były repozytoriami bogatych artystycznych wytworów, których artyzm opierał się na innej filozofii niż sztuka antycznego i chrześcijańskiego świata. W XIX wieku, haskala i nadanie Żydom praw umożliwiających udział w życiu otaczających społeczeństw zainicjowało olbrzymią transformację Żydów w Europie Wschodnie i Zachodniej. Wraz z sekularyzacją i społeczną integracją pojawiali się nowocześni żydowscy artyści, którzy uczestniczyli krajowym i międzynarodowym życiu artystycznym. To w tym okresie zaczęto dyskutować o istnieniu sztuki żydowskiej, nieraz w atmosferze polemik. Szło to w

parze z początkiem badań, dokumentacji oraz dyskusją o wartości żydowskich zabytków – synagog i ich wyposażenia, ksiąg i przedmiotów kultowych. Na przełomie XIX i na początku XX wieku w łonie żydowskich ruchów narodowych sztuka i twórczość artystów oraz dyskusje o sztuce żydowskiej nabrały charakteru ideologicznego. Jednocześnie w XX wieku bardzo wielu artystów, pochodzących z żydowskich rodzin, współtworzyło główne nurty nowoczesnej sztuki, zupełnie porzucając lub zachowując nikły związek z żydowskim światem. Po Zagładzie zagadnienie sztuki żydowskiej wzbudzało rozmaite kontrowersje wśród badaczy, aby pod koniec XX wieku trafić na żyzny grunt nowych metodologii, w centrum zainteresowań badawczych stawiających tożsamość artysty oraz ideę „kulturowego wyrazu”. Współcześnie przedmiotem zainteresowań badaczy jest zarówno kulturowa specyfika dawnej sztuki żydowskiej, jak również twórczość artystów nowoczesnych, która badana jest w kontekście żydowskiej historii i osobistych doświadczeń artystów.

Magdalena Tarnowska

Świat po Holokauście w twórczości ocalałych – artystów polsko-żydowskich w latach 1945-1950. Wybrane przykłady.

Lata 1945-1950 stanowią najbardziej interesujący okres w powojennej historii Żydów polskich. Pomimo niemal całkowitego zniszczenia społeczności i jej dorobku kulturowego był to czas intensywnych działań na rzecz odbudowy życia we wszystkich jego aspektach. Wraz z napływem repatriantów z ZSRR, powrotami z obozów koncentracyjnych i wyjściem z ukrycia populacja Żydów sięgnęła około 250 tysięcy. Proces ten był koordynowany od 1945 przez Centralny Komitet Żydów Polskich (CKŻP). Rekonstrukcja życia artystycznego była w gestii Wydziału Kultury CKŻP i jego delegatur wojewódzkich, Żydowskiego Towarzystwo Kultury (XI 1947), a przede wszystkim Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych, założonego w styczniu 1947 roku przez Józefa Sandla w Warszawie. Towarzystwo pracowało nad gromadzeniem ocalałego dziedzictwa kulturowego dla przyszłego Muzeum Żydowskiego oraz nad organizacją środowiska artystycznego – liczącego wówczas kilkadziesiąt osób, aktywnych w Łodzi, Wrocławiu i na Dolnym Śląsku, Katowicach, Krakowie i w Warszawie. Organizowało wystawy, konkursy plastyczne, zajmowało się popularyzacją sztuki poprzez odczyty i publikacje w prasie, a także wsparciem materialnym i finansowym artystów. Ze względu na to, że większość z aktywnych wówczas artystów opuściła Polskę w latach 50. i 60. XX w., zabierając ze sobą swój dorobek, głównym źródłem informacji o ich twórczości są nieliczne zachowane

prace w kolekcjach muzealnych, kolekcje prywatne, głównie izraelskie, oraz źródła prasowe i archiwalne. To dzięki nim możemy poznać ówczesne tendencje w sztuce Ocalonych i czynniki je determinujące.

W ich twórczości odnaleźć można złożone reakcje na szok wywołany Holokaustem – z jednej strony dążenie do udokumentowania zniszczeń świata materialnego i duchowego Żydów, z drugiej zwrócenie się ku życiu – utrwalanie wizerunków ludzi przybywających z ZSRR, ich uczestnictwa w budowaniu nowego życia – pracy na roli w kibucu w Bielawie na Dolnym Śląsku, robotników żydowskich spółdzielni produkcyjnych, wydarzeń ze świata teatru, a także ukazywanie życia rodzinnego czy piękna natury. Do szczególnie interesujących plastyków aktywnych w latach 1945-1950 należą m.in.: Henryk Hechtkopf, Alexander Bogen, Rafał Mandelzweig, Rafał Chwoles, Maurycy Bromberg, rzeźbiarze i metaloplastycy – Natan Rapoport, Sara Gorszajn, Chaim Hanft, Beniamin Pacanowski, Józef Fajngold. Celem wystąpienia jest analiza postaw wybranych artystów wobec skutków Zagłady i odbudowy życia w odmiennej od przedwojennej sytuacji społeczno-politycznej Polski i ich odbicia w pracach malarskich, rysunkowych, graficznych i rzeźbiarskich.

Eleonora Bergman (referat przeniesiony na sobotę)

Synagogi XIX-wieczne w Polsce w 2025 roku: stan wiedzy

Omawiane synagogi powstały w czasie, kiedy Polska była podzielona na trzy zabory, nie należy więc używać terminu 'polskie synagogi XIX-wieczne'. Pomimo podziału na zabory, budowle te, zwłaszcza najokazalsze, miały wiele cech wspólnych dzięki temu, że ich twórcami byli najczęściej zawodowi architekci, wykształceni na uczelniach technicznych różnych krajów, posługujący się wzornikami oraz prasą architektoniczną. Referat obejmuje synagogi XIX-wieczne jakie istniały i częściowo dalej istnieją na obecnym terenie Polski – tzn. traktowane jako dziedzictwo w ujęciu konserwatorskim, zarówno zachowane, jak i niezachowane. W odniesieniu do tych, które dotrwały do chwili obecnej, omówiono stan zachowania, zakres dokumentacji i sposób użytkowania. Ostatnie z wymienionych zagadnień jest przedmiotem szczególnego zainteresowania autorki.

STRESZCZENIA REFERATÓW – 2. dzień

Część oficjalna

Jerzy Malinowski

O działalności Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata 2020-2025

Wstęp w rozszerzonym zakresie do prezentowanego numeru Sztuki i Krytyki”.

Beata Biedrońska-Słota

Tkaniny w relacjach artystycznych Polski z Bliskim Wschodem – badania Oddziału Krakowskiego PISnŚŚ

Tematem badań naukowych dotyczących między innymi relacji sztuki polskiej i sztuki krajów Bliskiego Wschodu prowadzonych przez Oddział Krakowski Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata są związki artystyczne przekazywane w ciągu wieków za pośrednictwem tkanin.

Badania te dotyczyły kobierców i tkanin jedwabnych obecnych w Rzeczypospolitej od XVI wieku. Docierały one do nas najczęściej drogą handlu, zdobyczy wojennych, indywidualnych zamówień, niekiedy darów. Szybko, dzięki oryginalnym formom i sposobom obrazowania, zyskały powszechną akceptację i włączyły się w nurt sztuki polskiej najczęściej w sposób dosłowny, powielając, jak w przypadku pasów polskich, pasy indyjskie i perskie. Badania tych zagadnień koncentrowały się wokół grup zabytków oraz wyodrębnionych indywidualnych dzieł sztuki głównie tureckiej i perskiej.

Jurij Biriulow

Do uczestników konferencji

Chciałbym złożyć wyrazy dużej wdzięczności Pani Minister za nadanie mi tej poważnej nagrody. Przyjmuję to odznaczenie podniosłe, jest to dla mnie wielki zaszczyt. Dziękuję za wsparcie mojej wieloletniej pracy w dziedzinie badań historii sztuki polskiej na terenach dzisiejszej Ukrainy i zwłaszcza we Lwowie.

Jako członek honorowy Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata pozdrawiam serdecznie wszystkich uczestników konferencji i życzę skutecznej pracy.

Anna Markowska

Od „Trickstera” do post-krytyki. Jak być dzisiaj krytycznym?

Do niedawna jedną z ciekawszych postaw krytycznych wydawała się postawa trickstera - posłańca między światami, łączącego to, co niewspółmierne. Bycie pomiędzy światami sprawdzało się znakomicie w narracji postkolonialnej.

W dobie zimnej wojny tricksterzy pełnili ponadto szczególną rolę w Bloku Wschodnim: nie pociągał ich kompensacyjny charakter postawy imitacyjnej i arywistycznej, skupionej na dopasowywaniu się do dominujących narracji sztuki zachodniej. Jednym z kluczowych krytyków, który doceniał i promował rolę tricksterów w zakłócaniu zależnej od stereotypów kultury dominującej był Hal Foster. Krytyk uznał „zwrot postkrytyczny” za porażkę, niemożność przyjęcia postawy opozycyjnej oraz zachętę do bierności i relatywizmu. Innego zdania jest jednak Rita Felski, która nie uważa, iż odrzucenie krytyki oznacza pograżenie się w naiwności, konserwatyzmie czy reakcyjności. Krytyczny dystans rodzi jej zdaniem jedynie określony nastrój – wojowniczego czytania i podejrzeń, doszukiwania się ukrytych i złowieszczych prawd. Dlatego badaczka uważa, że zamiast bezcielesnego sceptycyzmu i pytania o władzę należy wreszcie zadawać pytania o miłość, bo nastrój, jaki się wówczas pojawi – pełen otwartości i szacunku – jest po prostu bezcenny.

Jerzy Uścińowicz

Granice architektury i sztuki pogranicza. Refleksje i inicjacje

Polska to obszar pogranicza. Od zawsze była miejscem spotkania wielu kultur, narodów i religii. Przez wieki spotykały się u nas różne kultury wspólnot narodowych i etnicznych. Po dziś dzień żyją tu Polacy, Ukraińcy, Białorusini, Litwini, Rosjanie, Żydzi, Niemcy. Żyją społeczności Romów, Łemków, Rusinów, Słowaków, Czechów, Węgrów, Ormian, Greków, Tatarów, Karaimów i wiele innych. Tutaj spotykały się też większe i mniejsze religie tego świata – te wielkie religie monoteistyczne, jak chrześcijaństwo, judaizm i islam, i te mniejsze, zakorzenione u nas jako diaspory. To tu właśnie, jak chyba nigdzie na taką skalę, znalazły swe miejsce życia wspólnoty chrześcijan, katolików, prawosławnych, ewangelików i baptystów, staroobrzędowców, starokatolików i grekokatolików, świadków Jehowy, żydów, karaimów, muzułmanów. Tu postavili oni swoje wspaniałe świątynie – dawne i współczesne. Tu zbudowali swoje kościoły, cerkwie, zbory, molenny, synagogi, meczety, kenesy, sale królestwa oraz inne domy modlitwy i obiekty

religijnego kultu. Tu stoją ich wspólne pomniki historii i tragedii, ich symbole zbiorowej pamięci. To tu, na wielowyznaniowych cmentarzach, spoczywają ciała ich przodków, a z pokolenia na pokolenie czczona jest o nich pamięć. Wieczna pamięć.

Pogranicze nie jest jednak tylko kategorią terytorialną, narodową, kultową czy kulturową, zwłaszcza w sztuce. Jest bardziej kategorią silnego, twórczego napięcia, w którym poszczególne, żyjące w różnych środowiskach kulturowych religijne wspólnoty, zmuszone są do ciągłego sankcjonowania swojej tożsamości, do nieustannego samookreślenia się. To właśnie na pograniczach wyostrzają się różnice i panuje samoświadomość lokalnej odmienności w doświadczeniu sfery *sacrum*. Określają one ramy i wzorce duchowego życia *homo religiosus*. Stanowiąc o zespole ideowych wartości, składają się na żywą Tradycję *sacrum*. Architektura i sztuka sakralna oraz ich teologia mają na tym pograniczu najsilniejszą potrzebę samoidentyfikacji. Jednak poprzez ten graniczny kontakt różnych wspólnot religijnych to tutaj paradoksalnie najczęściej dochodzi do niespotykanych gdzie indziej twórczych eksperymentów. Dochodzi do syntez i wymiany wartości, do praktycznego, żywego ekumenizmu. Ekumenizm jest na pograniczu wartością w kulturze najcenniejszą.

Istnienie pogranicza religii, ich spotkanie i dialog, to zjawisko niezmiernie intrygujące, skłaniające do refleksji, prowokujące do dyskusji. To zjawisko inspirujące, pobudzające rozum i wyobraźnię, ewokujące emocje. To zjawisko groźne, ujawniające czasem dawne konflikty, ale też i zjawisko napawające radością i nadzieją. Bo cóż może być bardziej bolesnego od duchowego poniżenia czy religijnego konfliktu? Cóż może być bardziej radosnego od prawdziwej i szczerzej wymiany myśli i uczuć – spotkania się wartości duchowych w prawdzie i miłości?

Choć dziś wydaje się, że żywe, wspólne spotkanie religii w świątynnym kulcie nie jest jeszcze możliwe, bo na poziomie teologii nie są one do tego w pełni przygotowane, to taka potrzeba istnieje. Mamy dziś klimat o wiele bardziej ku temu korzystny niż dawniej. Nie jest to też jedynie wola wprowadzenia do powszechnego obiegu obowiązujących wszystkich zasad i wspólnych deklaracji, motywowanych potrzebą zaspokojenia etycznej poprawności i odpowiedzialności człowieka przed Bogiem. To zdaje się proces naturalny. Religie mają dziś sobie po prostu więcej do powiedzenia. Są bardziej skłonne do dialogu, do ujawniania swoich wartości, do pokazywania swojego bogactwa, swojej, utworzonej przez wieki, drogi do Boga. Dawniej spotkanie to było prawie niemożliwe, bo wszystkie religie żyły w dość dużym dystansie, a niekiedy wręcz w izolacji. Dziś, w świecie powszechnej dostępności do wiedzy, coraz częściej ujawnia się ich prawdziwe, żywe

zainteresowanie. Wraz z wyostreniem się świadomości ekumenicznej, rejestrujemy żywe symptomy wymiany wartości i różnych form kultu i różnych też form artystycznego wyrazu – w architekturze i sztuce. W duchu tradycji pogranicza, na współczesnym już poziomie świadomości oraz doświadczenia artystycznego i religijnego, współczesna sztuka sakralna wchodzi dziś już odważniej do naszych świątyń, klinem wbijając się pomiędzy wytyczone przez nie granice. To sztuka prowokująca refleksję teologiczną i estetyczną, sztuka wymuszająca dialog oraz wymianę idei i wartości, sztuka poszukująca syntez.

Czy jest to wyraz duchowej jedności *homo religiosus* – przy różnych jego orientacjach w sztuce i przy wspólnych aspiracjach do połączenia z Bogiem?

Magdalena Ginter-Frołow

Sztuka prowincji. Nowe spojrzenie na perskie malarstwo miniaturowe

Referat podejmuje problematykę marginalizacji prowincjonalnych ośrodków artystycznych w badaniach nad perskim malarstwem miniaturowym, skupiając się na malarstwie Szirazu, dobrze reprezentowanym w polskich kolekcjach. Tradycyjnie badania koncentrowały się na warsztatach dworskich, zwłaszcza w Tebrizie, podczas gdy rękopisy powstające poza głównymi centrami władzy pozostawały niedoceniane. Przedstawione analizy rękopisów perskich znajdujących się w polskich zbiorach wpisują się w nowy nurt badawczy, który podkreśla znaczenie ośrodków prowincjonalnych w kształtowaniu estetyki i funkcji malarstwa miniaturowego.

Badania pozwoliły na precyzyjną identyfikację pochodzenia i datacji rękopisów, co w wielu przypadkach zweryfikowało dotychczasową wiedzę. Wykazano, że choć XVI-wieczne malarstwo Szirazu nie dorównywało pod względem prestiżu produkcji dworskiej, wypracowało własną, odrębną stylistykę, której wpływ na perskie malarstwo miniaturowe był dotychczas niedostatecznie analizowany. W tym kontekście szczególnie istotne okazały się egzemplarze „Diwanu Hafiza” i „Jusufa i Zulejki” z polskich kolekcji, które dokumentują kluczowe etapy ewolucji stylu sziraskiego, w tym jego recepcję elementów malarstwa dworskiego po migracji artystów ze stolicy – Tebrizu.

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdzają, że miniatury sziraskie stanowią istotny materiał porównawczy dla badań nad perską sztuką książkową. Ich włączenie do światowego obiegu naukowego umożliwia pełniejsze zrozumienie mechanizmów funkcjonowania warsztatów prowincjonalnych oraz ich roli w adaptacji i popularyzacji motywów ikonograficznych. Tym samym podkreślono

konieczność rewizji dotychczasowych ocen oraz szerszego uwzględnienia twórczości prowincjonalnej w studiach nad perskim malarstwem miniaturowym.

Sztuka Europy i Ameryki Północnej

Agnieszka Kluczevska-Wójcik

Relacje artystyczne polsko-francuskie w publikacjach Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata – podsumowanie i nowe perspektywy badawcze

Relacje polsko-francuskie były w przeszłości i są nadal niezwykle ważne dla kształtowania się życia artystycznego w Polsce. Z tego powodu znalazły się również w polu zainteresowania historyków sztuki i kultury związanych ze Stowarzyszeniem Sztuki Nowoczesnej w Toruniu i Polskim Stowarzyszeniem Sztuki Orientu, a następnie z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata. Odzwierciedlając tę złożoną genezę, obszar badawczy Instytutu obejmuje więc zarówno kwestie związane z obecnością artystów polskich we Francji i wpływami francuskimi w sztuce polskiej, przede wszystkim w XX i XXI wieku, jak i wkładem Polaków w formowanie nowych prądów artystycznych i intelektualnych w stolicy światowej kultury, jaką był – a w znacznej mierze wciąż pozostaje – Paryż.

Jednym z głównych kierunków badań członków Instytutu była historia polskiej diaspory artystycznej we Francji, ze szczególnym uwzględnieniem Ecole de Paris – artystów aktywnych we Francji w okresie międzywojennym. Nowy, wspólny etap działań objął polską kolonię artystyczną w powojennym Paryżu. Konferencja „Paris et les artistes polonais / Paris and Polish Artists 1945-1989”, która odbyła się w Toruniu, tak jak zbierająca jej wyniki publikacja (2018), jedyna tego typu w Polsce, rozszerzyła znacznie perspektywy badawcze w tej dziedzinie. Uwzględnienie m.in. historii sztuk graficznych i fotografii znalazło odbicie w kolejnych publikacjach.

Paryż był miejscem, w którym rodziły się nowe kierunki artystyczne, formowały się nowoczesne instytucje życia artystycznego i rynek sztuki. Z Paryża wywodzą się polski japonizm czy koloryzm; tam, w początkach XX wieku, kształtowały się największe polskie kolekcje sztuki Dalekiego Wschodu i europejskich sztuk graficznych. Już współcześnie, to z Paryża „powracają” do Polski dzieła polskich twórców Ecole de Paris. Wszystkie te fenomeny weszły w zakres

działań Instytutu. Jednym z nich była międzynarodowa konferencja „Des collections aux musées. Collectionneurs et passeurs culturels au temps de Feliks Jasiński / From Collections to Museums. Collectors and Cultural Mediators in the Time of Feliks Jasiński”, zorganizowana w Paryżu, a także towarzysząca jej publikacja (2022). Kierunek ten jest kontynuowany, m.in. przez publikacje poświęcone transferom kulturowym czy polskim kolekcjonerom czynnym we Francji.

Konferencje organizowane lub współorganizowane przez PISnSS w Paryżu pozwoliły nawiązać współpracę z tak ważnymi instytucjami francuskimi, jak Institut national d'histoire de l'art, Ecole Pratique des Hautes Etudes czy Université Paris Sorbonne, a także polskimi instytucjami naukowymi i kulturalnymi we Francji, szczególnie Stacją Naukową Polskiej Akademii Nauk i Instytutem Polskim w Paryżu. Współpracę tę, zarówno instytucjonalną jak i naukową, mamy zamiar kontynuować w przyszłości.

Mariola Kazimierczak

Michał Tyszkiewicz (1828-1897) – kolekcjoner sztuki antycznej

Michał hrabia Tyszkiewicz był wybitnym kolekcjonerem dzieł sztuki antycznej i pionierem polskich wykopaliśk archeologicznych w Egipcie, które prowadził na przełomie 1861 i 1862 roku. Wyprawa zaowocowała hojnym darem 194 antyków egipskich dla Muzeum Luwru. Latem 1862 r. Tyszkiewicz odziedziczył ordynację birżańską i jesienią wyjechał z Litwy do Paryża wraz z żoną i piątką dzieci. Później przez dwa lata przebywał w Neapolu, po czym przeniósł się do Rzymu w 1865 roku.

Kolekcjonował starożytne gemmy, numizmaty, ceramikę, rzeźbę w brązie i marmurze, złotą biżuterię, wyroby ze srebra i szkła. Zdobył ogromną i zasłużoną reputację w świecie nauki. Jego zbiory należały do cenniejszych kolekcji europejskich, jakie powstały w drugiej połowie XIX wieku. Po jego śmierci zostały one rozproszone podczas aukcji w Hôtel Drouot, w Paryżu. Obiekty z jego kolekcji znajdują się obecnie w Luwrze, British Museum, Ny Carlsberg Glyptotek w Kopenhadze, Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku, Museum of Fine Arts w Bostonie, a także w Muzeum Narodowym w Warszawie. Kiedy dzisiaj na światowym rynku antykwarycznym pojawia się jakiś nowy obiekt, samo nazwisko Tyszkiewicza pozwala na jego szybką identyfikację. Zdarza się także, że to prestiżowe pochodzenie prowadzi wprost do wzrostu ceny obiektu.

Dominika Buchowska-Greaves

Polsko-brytyjskie kontakty artystyczne za przełomie XIXi XX wieku: fascynacje, inspiracje, konfrontacje

W badaniach nad stosunkami artystycznymi polsko-brytyjskimi na przełomie XIX i XX wieku można wyróżnić dwa główne nurty: pierwszy z nich dotyczy emigracji żydowskiej z terenów polskich pod zaborem rosyjskim do Wielkiej Brytanii w ostatnich dziesięcioleciach XIX w. i na początku XX w. (Wolmark, Herman, Adler, Bomberg, Gertler, tzw. Whitechapel Boys), a drugi – wojennej i powojennej emigracji polskich artystów do Anglii, Szkocji i Walii, którzy mimo dramatycznych okoliczności wojennej rzeczywistości i nie zawsze przychylnie nastawionych instytucji brytyjskich rozwijali swoją pasję twórczą (Potworowski, Gotlib, Żuławski, Frenkiel). Wśród tych głównych nurtów wyłania się także obraz Polaków, którzy w tym okresie na fali emigracji, poprzez małżeństwo lub inne koneksje personalne zdołali przedostać się do hermetycznego świata sztuki brytyjskiej i w nim zaistnieć (np. Stanisława de Karłowska-Bevan). Kolejnym istotnym wątkiem relacji artystycznych między obu krajami jest przynależność polskich artystów do brytyjskich ugrupowań artystycznych oraz wystawienniczych, członkostwo w Royal Academy, Royal West of England Academy, czy też bardziej awangardowych Allied Artists Association, Federation of British Artists, Royal Society of British Artists, Free Painters and Sculptors, The Seven and Five Society oraz The London Group. Polscy artyści plastycy przyczynili się w znaczny sposób do nowatorskiego charakteru tych stowarzyszeń, wzbogacając ich wyspiarskie nacechowanie o polski, a co za tym idzie – międzynarodowy wymiar. Jednak Polacy nie pozostawali bierni w działalności organizacyjnej, powołując w 1955 roku APA (Association of Polish Artists in Great Britain) zrzeszające artystów polskiego pochodzenia. Relacje artystyczne nie były jednostronne: Brytyjczycy wykazywali chęć poznania polskiej działalności twórczej, a nasze dziedzictwo kulturowe często budziło ich zainteresowanie, przyciągając ich nad Wisłę i inspirując wątki ich twórczości (np. Wyndham Lewis, Katherine Mansfield, Henry Moore).

Maria Hussakowska-Szyszko

Badania nad sztuką amerykańską XX wieku w Polsce – wybrane zagadnienia

Eksploatowany materiał ma szczególny charakter, składa się bowiem w znacznej większości z prac magisterskich i doktorskich pisanych na seminariach ze sztuki nowoczesnej w Instytucie Historii Sztuki UJ, w pierwszej dekadzie XXI wieku. Problematyka amerykańska, podejmowana na seminariach, wykładach kursowych

i monograficznych, wówczas obejmowała nie tylko kanon nowoczesnej sztuki amerykańskiej, ale przede wszystkim instytucjonalną ramę. Większość prac pisana była pod moim kierunkiem, ale uwzględnione zostały też dysertacje prowadzone przez prof. Tomasza Gryglewicza i prof. Wojciecha Bałusa. Założeniem koncepcyjnym mojego wystąpienia jest próba osadzenia owych projektów badawczych w dyskursie polskiej historii sztuki penetrującej amerykańską scenę artystyczną.

Filip Pręgowski

Nowe interpretacje w polskich badaniach sztuki amerykańskiej. Przypadek Sarah Charlesworth w kontekście medium i pamięci

Referat dotyczy cyklu serigrafii amerykańskiej artystki Sarah Charlesworth, zatytułowanego *Tabula Rasa*, powstałego w 1981 roku, poddanego analizie w kontekście problematyki medium artystycznego. Serigrafie Charlesworth, łączonej z nurtem The Pictures Generation, wyłamują się z charakterystycznej dla krytyki z tego kręgu semiotycznej interpretacji obrazu jako nośnika przekazu ideologicznego lub struktury alegorycznej (jak daje się też odczytać wcześniejsze prace artystki). Z powodu sparafrazowania fotografii Josepha Nicéphore'a Niépce'a, przedstawiającej zastawiony stół, powstałej prawdopodobnie w 1832 lub 1833 roku, której historia pełna jest luk i niejasności, *Tabula Rasa* inspirowane do przemyślenia tematu medium artystycznego i jego problematycznego statusu w dobie tzw. post-medium. Punktem odniesienia dla tych rozważań są przede wszystkim teksty amerykańskiej krytyczki z kręgu magazynu „October”, Rosalind E. Krauss, a zwłaszcza, opublikowana w 2011 roku, książka *Under Blue Cup*.

Jan W. Sienkiewicz

Konferencje i wydawnictwa PISnSS w drodze do „Słownika artystów polskich na obczyźnie od XIX do XXI wieku”: Wielka Brytania, Francja, Włochy, Stany Zjednoczone, Kanada

Dokonania twórcze artystów polskich i polskiego pochodzenia: malarzy, rzeźbiarzy, grafików, fotografików, architektów, twórców sztuki stosowanej, artystów nowych mediów oraz ludzi sztuki – krytyków, marszandów, kolekcjonerów i muzealników, którzy tworzyli lub działali poza historycznymi granicami Polski, należą tak samo do ważnych zjawisk w dziejach polskiej kultury artystycznej, jak dokonania artystyczne powstałe w historycznych granicach Polski. Do tej pory

osiągnięcia te były badane fragmentarycznie. W żadnej z dotychczasowych syntez historii sztuki polskiej nie opisano i oceniono w pełni dorobku polskich artystów emigracyjnych – lub jak wolimy: polskich artystów tworzących poza granicami Polski.

Tekst *Konferencje i wydawnictwa PISnSS w drodze do „Słownika artystów polskich na obczyźnie od XIX do XXI wieku”*: Wielka Brytania, Francja, Włochy, Stany Zjednoczone, Kanada ukazuje bogate osiągnięcia publikacyjne z obszaru szeroko rozumianej polskiej sztuki poza Polską, począwszy od XIX wieku, poprzez XX wiek, aż do pierwszych dwóch dekad XXI wieku (będące najczęściej pokłosiem wcześniejszych konferencji), które Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata wydał drukiem w okresie minionego ćwierćwiecza. Publikacje te, obejmujące dokonania szczególnie polskich artystów tworzących w Wielkiej Brytanii, Francji, Włoszech oraz w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej i w Kanadzie, są ważną bazą źródłową do – będącego obecnie w fazie redakcji *Słownika artystów polskich na obczyźnie od XIX do XXI wieku*, którego blisko 200 haseł zostało opracowanych w ostatnich latach jako projekt Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, a jego wydanie drukiem planowane jest w kooperacji z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata.

Katarzyna Szrodt

Zadania i wyzwania badacza twórczości polskich artystów plastyków w Kanadzie

Zajmując się od 15 lat badaniami nad działalnością polskich artystów plastyków na emigracji w Kanadzie, jak również współpracując z wieloma artystami – aktywność moją dzielę na pracę teoretyczno-badawczą oraz na działalność kuratorsko-wystawienniczą. W ramach pracy badawczej śledzę emigracyjną twórczość artystyczną, pozostaję w kontakcie ze środowiskami artystycznymi w Kanadzie, publikuję artykuły popularyzujące sztukę emigracyjną, uczestniczę w konferencjach poświęconych sztuce emigracyjnej, prezentując specyfikę twórczości artystów polskich w kontekście kanadyjskim. Do powstającego w Narodowym Instytucie Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA Słownika przygotowałam 100 haseł, by przybliżyć w większości nieznane w kraju nazwiska i dorobek polskich artystów mieszkających w Kanadzie. Jeśli chodzi o działalność kuratorską, to z jednej strony polega ona na organizowaniu w Kanadzie wystaw prezentujących kanadyjskiemu odbiorcy prac polskich artystów emigrantów, z drugiej zaś – na ocaleniu spuścizny artystycznej zmarłych twórców. Muzealne

placówki w Kanadzie w żaden sposób nie są zainteresowane twórczością emigrantów, stąd najczęściej pojawia się wola ocalenia prac poprzez przekazanie ich do kraju ojczystego. Ważną rolę w tym procesie odgrywa współpraca z polskimi placówkami dyplomatycznymi w Kanadzie, których zadaniem jest przesłanie zgłoszonych przeze mnie prac do kraju, gdzie trafiają do instytucji muzealnych.

Coraz częściej pojawia się idea, by zorganizować wystawę na wzór tej z 1991 roku „Jesteśmy – wystawa dzieł artystów polskich tworzących za granicą”, gdy Galeria Narodowa Zachęta otworzyła swoje progi dla artystów emigrantów z różnych stron świata. W przyszłym roku minie 35 lat od tego wydarzenia, które „sztukę w poczekalni” (jak profesor Jan Wiktor Sienkiewicz trafnie określił sztukę emigracyjną) wprowadziło do prestiżowych sal wystawowych w stolicy.

Łukasz M. Sadowski

Łodzianin w Italii, czyli o Davide Pacanowskim, architekcie i inżynierze

Urodzony w 1905 roku Dawid Pacanowski pochodził z prominentnej łódzkiej rodziny, pochodzenia żydowskiego. Jego dwie siostry zostały artystkami: Felicja była malarką, związaną z Ecole de Paris, Erna – pianistką. Pacanowski wyjechał do Włoch, ukończył studia inżynierskie na Politechnice w Mediolanie, w 1928 roku przeniósł się do Londynu, a następnie do Paryża, gdzie został studentem Le Corbusiera. Był inżynierem specjalizującym się w żelbecie i architektem. Osiadłszy na stałe we Włoszech, uczestniczył w konkursach architektonicznych i tworzył swe pierwsze realizacje. Po II wojnie światowej jako niezależny architekt tworzył projekty w m.in. w Rzymie, Neapolu, Benevencie, Termoli, Boiano, Casacalenda, czy na Capri. Nie stracił również kontaktu z Ojczyzną czego świadectwem są tworzone przez niego projekty budowy polskiej ambasady w Rzymie. Pacanowski był jednym z aktywniej działających architektów II połowy XX wieku we Włoszech. Zmarł w Rzymie, w 1995 roku.

Celem prezentacji jest przybliżenie postaci nieznanego szerzej w Polsce architekta, który większość swego dorosłego i zawodowego życia spędził zagranicą. Jest to ukazanie ramowe, na podstawie pierwszych, zebranych w czasie wstępnej kwerendy materiałów. Były one badane we włoskich archiwach (Archivio Centrale dello Stato w Rzymie), gdzie znajdują się teczki z projektami i korespondencja Davide Pacanowskiego.

Joanna Kucharzewska

Badania nad architekturą w rocznikach „Studiów z Architektury Nowoczesnej”

Badania z zakresu architektury i urbanistyki prowadzone były od początku istnienia Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata, wliczając w to działalność poprzedzającego go Stowarzyszenia Sztuki Nowoczesnej, czyli od 2000 roku. Badania zainicjowano w Zakładzie Historii Sztuki Nowoczesnej na Wydziale Sztuk Pięknych UMK, którego kierownikiem był wówczas prof. Jerzy Malinowski. Pierwsze numery „Studiów z Architektury Nowoczesnej” (1-3) powstawały we współredakcji Jerzego Malinowskiego i Joanny Kucharzewskiej. Od 2011 roku redakcją rocznika zajmuje się Joanna Kucharzewska. Do tej pory ukazało się 12 tomów. W ostatnich latach tematyka poszczególnych roczników ogniskowała się wokół określonego zagadnienia, np. architektura miast (t. 8), architektura wspólnoty (t. 9), budynki kultury – teatry opery i filharmonie (t. 10), architektura mieszkaniowa (t. 11), architektura przemysłowa (t. 12). W rocznikach swoje artykuły publikują badacze z różnych ośrodków naukowych w Polsce, ale także z różnych instytucji zagranicznych – np. Bibliothèque nationale de France w Paryżu, Research Center for Sustainable Communities w Tokio, Lwowska Narodowa Akademia Sztuki.

Sztuka Ameryki Środkowej i Południowej

Ewa Kubiak

Mecenat artystyczny duchowieństwa w Cusco w okresie wicekrólestwa Peru

Mecenat artystyczny w regionie kuzkańskim okresu wicekrólestwa jest problemem słabo przebadanym i obecnym w literaturze przedmiotu w znikomym zakresie. Stosunkowo najczęściej pojawiają się zagadnienia związane z fundacjami artystycznymi biskupów kuzkańskich, a zwłaszcza podkreśla się rolę mecenatu Manuela de Mollinedo y Angulo, który bez wątpienia przyczynił się do wzbogacenia wyposażenia kościołów Cusco i całego regionu. Jednak aktywność na polu mecenatu artystycznego innych biskupów pozostaje nadal mało znana, warto przybliżyć zatem mniej znane postacie, takie jak: Antonio de Raya Navarrete (XVI/XVII w.), Pedro de Ortega y Sortomayor (XVII w.) czy też Bernardo Serrada (VIII w.). Bardzo ciekawym problemem jest także działalność fundacyjna proboszczów kościołów w Cusco i regionie andyjskim. Okazuje się, że dokonania w tym zakresie

bardzo często pojawiają się w dokumentach uzasadniających starania duchownych o nowe posady proboszczów czy funkcje w kurii biskupiej, zatem miały wpływ na kształtowanie ich kariery kościelnej. Jest to temat, nad którym dopiero rozpoczęłam badania, ale wstępne kwerendy archiwalne i terenowe pozwalają mieć nadzieję, że zachowane dokumenty i obiekty w kościołach regionu kuzkańskiego pozwolą na obszerne studia poświęcone powyższemu problemowi. Chciałabym przedstawić postać Manuela Gayoso y Guevary, który na przełomie XVIII i XIX w. był proboszczem i mecenasem w pięciu parafiach andyjskich w regionie Cusco.

Karolina Zychowicz

Obecność sztuki meksykańskiej w Europie Wschodniej w okresie zimnej wojny – zarys problematyki

Po II wojnie światowej sztuka meksykańska uzyskała olbrzymie znaczenie w Europie Wschodniej, jak zaczęto określać europejski blok państw komunistycznych. Meksykańscy artyści po rewolucji 1910 roku odwrócili się od narzuconych przez kolonizatorów europejskich tradycji, sięgnęli do wzorów ludowych oraz sztuki Azteków. Stworzyli nową jakość artystyczną, przede wszystkim w postaci ściennych murali. Była to sztuka o charakterze lewicowym, tworzona przez artystów często należących do Meksykańskiej Partii Komunistycznej, stąd chętnie przyjmowana w Związku Radzieckim. W 1952 roku w Meksyku powstał Frente Nacional de Artes Plásticas (FNAP, działał do 1962), organizacja zrzeszająca najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli kultury tego państwa. Już trzy lata później w Warszawie pokazano zorganizowaną przez tę placówkę wystawę sztuki meksykańskiej, na której znalazł się największy namalowany przez Fridę Kahlo obraz, *Zraniony stół* (1940). Wystawa prezentowana była również w Bułgarii, Czechosłowacji, Rumunii, NRD i ZSRR, przyczyniła się do rozpowszechnienia sztuki meksykańskiej w Europie oraz wymiany wystaw z ówczesnymi krajami socjalistycznymi. Wydaje się, że ta część Europy była dla Meksykanów naturalnym kierunkiem ekspansji kulturowej, gdyż władza niechętnie odnosiła się tutaj do tak popularnej na Zachodzie sztuki Stanów Zjednoczonych. Kontakty artystów meksykańskich z europejskimi krajami komunistycznymi można obserwować również w kolejnych dekadach, choć nie miały one już takiego znaczenia jak w latach 50., kiedy to często stanowiły katalizator odwilży w sztukach wizualnych.

Katarzyna Cytlak

Opcja dekolonialna a Europa Wschodnia. Kontakty między artystami z Ameryki Południowej i Europy Środkowo-Wschodniej w latach 70.

Prezentacja ma na celu streszczenie głównych założeń południowoamerykańskiej teorii dekolonialnej (Aníbal Quijano, Walter D. Mignolo, Joaquín Barrios), jej różnic w porównaniu ze studiami postkolonialnymi i jej paraleli z propozycjami przededefiniowania historii sztuki w Europie Centralnej. Biorąc jako przykład produkcję artystyczną mail artu i sztuki konceptualnej lat 70. prezentacja będzie starać się ukazać wielowektorowość i wielowątkowość nieoficjalnych i nieinstytucjonalnych wymian Wschód – Południe. Analiza prac Jarosława Kozłowskiego, Ângelo de Aquino, Clemente Padina, Ewy Partum oraz Horacio Zabali pozwoli na wysunięcie hipotezy, iż ich projekty wystawiane po drugiej stronie Atlantyku przyczyniły się do rozwoju praktyk dekolonialnych w sztuce Ameryki Południowej.

STRESZCZENIA REFERATÓW – 3. dzień

Sztuka Azji

Bogna Łakomska

Badania nad sztuką Azji w roczniku „Art of the Orient” (2020-2024)

Referat przedstawia dorobek naukowy rocznika „Art of the Orient” w latach 2020–2024, podsumowując treści opublikowane w tomach 9–13. Czasopismo, wydawane przez Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, promuje interdyscyplinarne badania nad sztuką Azji i Afryki. W kolejnych tomach poruszano takie tematy, jak rola zwierząt w sztuce azjatyckiej, współczesna sztuka regionu, ikonografia i estetyka Azji Południowej, a także relacje między tradycją a nowoczesnością w japońskiej kulturze wizualnej. W artykułach omawiane są zarówno historyczne aspekty sztuki, jak i jej współczesne konteksty, podkreślana jest różnorodność perspektyw badawczych i metodologicznych. Referat ukazuje, w jaki sposób „Art of the Orient” dokumentuje i analizuje ewolucję sztuki azjatyckiej, uwzględniając zarówno lokalne tradycje, jak i ich globalne oddziaływania.

Joanna Wasilewska

Sztuka Azji w muzeach polskich

Kolekcje azjatyckie znajdują się w posiadaniu wielu polskich muzeów, choć tylko w dwóch (Muzeum Azji i Pacyfiku im. Andrzeja Wawrzyniaka w Warszawie, Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie) definiują ich charakter. Podobnie jak w innych krajach, podział pomiędzy muzea sztuki (jako takie są na ogół identyfikowane muzea narodowe) i etnograficzne bywa dość arbitralny i w obu ich typach odnaleźć możemy obiekty postrzegane jako dzieła sztuki. Obok dwóch wymienionych, tylko Kamienica Pod Gwiazdą – Oddział Muzeum Okręgowego w Toruniu eksponuje je na stałe, są też obecne w wielu muzeach rezydencjonalnych. Żadne z muzeów narodowych nie posiada stałej ekspozycji o takiej tematyce, a ich interesujące zbiory, niezależnie od tego, czy tworzą odrębne działy (Warszawa, Kraków, Wrocław), czy też są włączane w zakres sztuki dekoracyjnej (Poznań), są eksponowane czasowo na niezbyt częstych wystawach lub stanowią część składową ekspozycji o szerszym charakterze. W referacie zostanie zanalizowanych kilka przykładów polityki wystawienniczej z ostatniej dekady.

Bogusław R. Zagórski

Polska weduta Mekki: historia projektu, założenia i przebieg opracowania oraz prezentacja dzieła

Skąd pomysł tak egzotyczny? Poszukiwania doświadczonych partnerów; pierwsze ustalenia merytoryczne: co przedstawiamy i jak; rozmowy w Dżuddzie i wizyty terenowe; zbieranie materiałów źródłowych; konstrukcja topograficzna weduty; etapy wykonania; artysta rysownik; druk egzemplarzy okazowych; zakończenie projektu. A oto co wykonaliśmy!

Karolina Krzywicka

Polskie badania nad sztuką Azji Centralnej

Badania nad sztuką Azji Centralnej prowadzone przez Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata obejmują organizację konferencji naukowych, publikacje członków Instytutu oraz badania i udział w konferencjach członków Instytutu.

W 2016 roku PISnŚS zorganizował pierwszą w Polsce międzynarodową konferencję „Art And Religions in Pre-Islamic Central Asia”, która odbyła się w Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie. W komitecie naukowym konferencji znaleźli się: prof. dr Piotr Balcerowicz, prof. dr Barbara Kaim, prof. dr Jerzy Malinowski, prof. dr Marek Mejor, prof. dr Jadwiga Pstrusińska, prof. dr Andrzej Rozwadowski i Karolina Krzywicka. Konferencja zgromadziła interdyscyplinarne szerokie grono badaczy, w tym historyków sztuki, archeologów i orientalistów z Polski, Czech, Niemiec, Holandii, Rosji, Uzbekistanu, Kazachstanu, Azerbejdżanu, Armenii i Japonii. Stała się ona platformą do prezentacji wyników badań nad sztuką i religiami przedmuzułmańskiej Azji Centralnej: Afganistanu, Wschodniego Turkiestanu (Sinciang), Kaszmiru (Indie i Pakistan), Iranu, Zachodniego Turkiestanu (Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu i starożytnej Gandhary (Pakistan).

Badania nad sztuką Azji Centralnej to także opracowanie naukowe kolekcji środkowoazjatyckich, obejmujących głównie zbiory kultury materialnej oraz sztuki współczesnej tego regionu, należące do Muzeum Azji i Pacyfiku im. Andrzeja Wawrzyniaka w Warszawie. W ostatnich latach celem badań były: kolekcja ceramiki środkowoazjatyckiej zgromadzonej przez wybitnego rosyjskiego etnografa Grigorija Derwiza oraz prof. Andrzeja Strumiłłę, zbiór prac współczesnych artystów turkmeńskich, w tym grafika Mereta Kłyczewa oraz kolekcja tekstyliów Antoniny

Pisarczyk, wybitnej badaczki kultur Azji Centralnej. W Muzeum Azji i Pacyfiku zostały także zrealizowane wystawy prezentujące zbiory z tego regionu: „Jedwabie, filce i karneole. Tradycyjne stroje z Azji Centralnej” (2009), „Lazur i turkus. Tradycyjna ceramika uzbecka i tadżycka ze zbiorów Muzeum Azji i Pacyfiku” (2010), „Bizuteria etniczna Afganistanu” (2011), „Kolory życia. Suzani – haftowane tkaniny z Azji Centralnej” (2015), „Turkmeni. Sztuka codzienności” (2017). Tematyka wystaw objęła także inspiracje polskich artystów kulturą i sztuką Uzbekistanu: „Kolory Samarkandy. Malarstwo Stanisława Poznańskiego” (2006) oraz „Orient & Ornament. Malarstwo Olgi Wolniak” (2019).

Marzenna Czerniak-Drożdżowicz

Wisnuickie świątynie południa Indii (Tamilnadu) – z dala od głównych szlaków

Wśród południowoindyjskich świątyń szczególną uwagę badaczy przyciągają zwłaszcza te związane z śiwaicką tradycją religijną i powstałe za czasów panowania dynastii Cola. Jednak dalszy rozwój południowoindyjskiej architektury i sztuki świątynnej związany jest z panowaniem jeszcze innych dynastii, takich jak na przykład Pandya, Vijayanagara czy Nayaka. Władcy tych dynastii wspierali bądź tradycję śiwaicką, bądź wisnuicką. Świątynie śiwaickie zwykle uważane są za bardziej interesujące pod względem artystycznym, zwłaszcza w związku z wypracowaniem specyficznego programu ikonograficznego rzeźb zdobiących nisze zewnętrznych ścian głównego sanktuarium. W mojej prezentacji chcę zwrócić uwagę na fakt, że pozbawione takiego elementu świątynie wisnuickie nie ustępują śiwaickim wartością artystyczną, rozwinęły bowiem inne elementy, a zwłaszcza rzeźbę zdobiącą pojawiającą się z czasem liczne, pełniące różne funkcje pawilony świątynne – mandapy. Specyfikę świątyń wisnuickich zaprezentuję na przykładzie dwóch mniej znanych, ale wybitnych pod względem artystycznym miejsc kultu: Thirukurungudi i Śrivaikuntham.

Agnieszka Staszczuk – referat przeniesiony na piątek

Przegląd badań nad sztuką indyjską w działalności PISnŚŚ

Prezentacja ma na celu przegląd badań nad sztuką Indii w Polsce, prowadzonych od początku działalności Instytutu, więc właściwie od powstania Pracowni Sztuki Orientu na UMK. Przybliżone zostaną najważniejsze projekty badawcze, publikacje oraz konferencje związane z działalnością naukową członków Instytutu i współpracujących instytucji.

Maurycy Gawarski

„Dziennik chiński” Jerzego Grotowskiego. Odczytanie sinologiczne

Jerzy Grotowski przebywał w Chinach w sierpniu i wrześniu 1962 roku. Jak wcześniej zapowiadano, podczas tej wizyty „dyrektor opolskiej sceny eksperymentalnej nawiąże bliższe kontakty artystyczne ze współczesnymi twórcami chińskiego teatru orientalnego oraz studiować będzie zagadnienia stylu, formy i tradycji tego teatru”. Przez następne trzy dekady związki Jerzego Grotowskiego z tradycyjnym teatrem chińskim pozostawały na uboczu głównego nurtu zainteresowań jego twórczością, a o samej wizycie nie pisano w ogóle. Dopiero gdy temat ten podjął na łamach kilku publikacji naukowych profesor Zbigniew Osiński – członek honorowy Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuka Świata, doceniono znaczenie wpływu teatrów Orientu na twórczość Jerzego Grotowskiego. Prof. Zbigniew Osiński odnalazł także osobiste zapiski Jerzego Grotowskiego z tej podróży, które nazwał „Dziennikiem chińskim”. Jubileusz 25-lecia Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuka Świata (oraz poprzedzających go organizacji) i uświetniająca go Konferencja Naukowa jest znakomitą okazją do zaprezentowania aktualnego stanu badań nad związkami teatralnymi Jerzego Grotowskiego z teatrem chińskim, w tym do zaprezentowania odczytanych i opatrzonych sinologicznym komentarzem osobistych zapisków Jerzego Grotowskiego, sporządzonych podczas pobytu w Chinach.

Ewa Rynarzewska

Ofiara czy kolaborant? Aktor koreański w czasach okupacji japońskiej (1910-1945)

Wraz z rozpoczęciem okupacji Półwyspu Koreańskiego w 1910 roku wszystkie obszary życia politycznego, społecznego, kulturalnego, a nawet artystycznego zostały zaanektowane przez organy władzy Japonii. Represyjny system, wprowadzony przez administrację japońską wywarł decydujący wpływ na rozwój współczesnego teatru koreańskiego i na działalność zespołów, które pozbawione zostały stałego zaplecza instytucjonalnego i objęte ścisłą kontrolą cenzury japońskiej. Zespoły ambitne, których celem była popularyzacja sztuki społecznie zaangażowanej, narażone były na ingerencję administracji japońskiej w znacznie większym stopniu, niż zespoły promujące sztukę rozrywkową. Niemniej jednak nie będzie przesadą stwierdzenie, że w tym niezwykle dramatycznym okresie właściwie wszystkie zespoły teatralne musiały negocjować z cenzurą japońską, która

świadoma była społecznej roli sztuki teatralnej, dlatego starała się podporządkować sobie artystów koreańskich, zarówno dramatopisarzy, jak i aktorów. W tym celu nierzadko uciekała się do stosowania bezpośrednich środków nacisku: szantażu, zastraszania, aresztu. Zasadniczym celem badawczym jest próba przedstawienia postaw, jakie artyści koreańscy przyjmowali wobec cenzury politycznej administracji japońskiej.

Estera Żeromska

Dramat i jego twórca w przednowoczesnym teatrze japońskim

Japoński teatr i dramat łączy sfera *sacrum*, z której wyrastają. *Sacrum* sprawiło, że słowo rozwijało się w pełnej symbiozie z muzyką i tańcem. Teksty sztuk powstawały w obrębie konwencji danego gatunku (*nō*, *kyōgen*, *kabuki*, *jōruri/bunraku*), niezależnie od siebie. Rozwijały się według odmiennych reguł i w związku z tym ewoluowały w znacznie różniących się kierunkach, choć niekiedy również oddziałując na siebie wzajemnie.

Dzieje klasycznego dramatu japońskiego to historia dramatu *nō*, historia farsy *kyōgen*, historia dramatu *kabuki* oraz historia dramatu teatru lalkowego (*jōruri/bunraku*) – potraktowanych indywidualnie, z uwzględnieniem odmienności uwarunkowań historycznych, społecznych i kulturowych, genezy tekstów, ich struktury, roli słowa w przedstawieniu (relacji z muzyką, tańcem, aktorem/animatorem lalek), stosunku do tekstu, stosunku do ich autora i autorstwa, to także wkład dramaturgów (aktorów, muzyków, kantorów) w rozwój teatru i dramatu poszczególnych gatunków. W przypadku każdego z nich integralność słowa ze wszystkimi pozostałymi elementami przedstawienia do dziś pozostaje niezmienna. Dramat (tekst) nie jest traktowany jak literatura. Nie jest do czytania. Refleksja na ten temat zaczyna się w Japonii rozwijać dopiero w drugiej połowie XIX wieku pod wpływem tradycji zachodniej i wiąże się z ambicją stworzenia japońskiego dramatu nowoczesnego w stylu europejskim, co oznaczało oddzielanie (uniezależnianie) sfery słowa od sfer muzyki i tańca (wykonawcy).

W czasie wystąpienia zostaną poruszone niektóre aspekty tej szeroko zarysowanej problematyki.

Katarzyna Anna Maleszko

Zbrodnia, demony i strach. Obrazy zła w sztuce japońskiej

Japończycy stworzyli wyrefinowaną kulturę, która w powszechnym wyobrażeniu europejskim kojarzy się – upraszczając – z dzielnymi samurajami i

pięknymi gejszami w barwnych kimonach, haiku i ceremonią herbaty, górą Fuji i różowymi obłokami kwitnących wiśni. Obok tego świata piękna i łagodności istnieje inny, jakże odmienny. Legendarni herosi dokonują niewiarygodnych czynów w walce z zastępami diabłów, wiedźm i potworów. Groźni wojownicy broczą krwią w okrutnych bojach. Wszędzie czai się zło. Te biegunowo różne obrazy to dwa aspekty japońskiej rzeczywistości. Demony i upiory ucieleśniają lęki, jakie towarzyszyły i towarzyszą mieszkańcom Wysp Japońskich od zawsze. Nieokiełznane i nieprzewidywalne siły natury niosły spustoszenie i nagłą śmierć. Stulecia bratobójczych walk w okrutnych wojnach domowych siały krzywdę, upodlenie i cierpienie. Japończycy starali się złe moce oswoić, pokonać, ominąć. Oswoić żartem, pokonać hartem ducha, ominąć przezornością. Z różnym skutkiem. Z nieprzebranego skarbcza opowieści o zbrodni i potworach chciałabym w krótkim szkicu przypomnieć kilka historii zilustrowanych na rycinach ukiyo-e.

Ewa Kamińska

Sztuka japońska w kontekście badań Oddziału Krakowskiego PISnŚ

Oddział Krakowski Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata powstał w roku 2006, wówczas jako jeden z trzech oddziałów Polskiego Stowarzyszenia Sztuki Orientu obok oddziałów w Warszawie i Toruniu. Od początku jego istnienia ważną częścią aktywności były badania poświęcone sztuce Bliskiego Wschodu oraz Japonii, z czasem jednak objęły również Indie, całą Azję Wschodnią oraz sztukę europejską.

Obecnie jednym z obszarów intensywnych prac badawczych prowadzonych przez osoby bezpośrednio lub pośrednio związane naukowo z regionem kulturowym Azji jest sztuka Japonii. W 2010 roku z inicjatywy Profesora Jerzego Malinowskiego w Krakowie miała miejsce duża międzynarodowa konferencja „Art of Japan. Japanisms and Polish–Japanese art relations”, a w 2019 roku Oddział Krakowski PISnŚ w związku z jubileuszem 100-lecia nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską i Japonią zorganizował konferencję „Collections – Encounters – Inspirations. Receptions of Japanese art and crafts in Central and Eastern Europe before the establishment of diplomatic contacts between Poland and Japan in 1919”.

Podejmowane przez nas dotychczasowe aktywności koncentrują się na działaniach wydawniczych, dydaktycznych, wystawowych i konferencyjnych. Ważnym ich elementem jest współpraca ze środowiskiem akademickim zarówno

polskich, jak i zagranicznych ośrodków oraz działalność dydaktyczna skierowana do osób studiujących na różnorodnych kierunkach uczelni krakowskich. Od momentu powstania Oddziału Krakowskiego PISnSS sztuka i kultura Japonii odgrywa ważną rolę jako przedmiot badań, które będą kontynuowane również w przyszłości.

Magdalena Furmanik-Kowalska

O badaniach sztuki japońskich i chińskich artystek w Polsce i na świecie

Celem referatu jest prezentacja własnych doświadczeń i refleksji związanych z badaniami współczesnej sztuki Japonek i Chinek w polskich środowiskach naukowych, ale również w ośrodkach europejskich, między innymi na Uniwersytecie Birmingham. Wśród badaczy, których polem zainteresowań jest sztuka japońska i chińska tworzona po 1945 roku, wciąż dominuje patriarchalna metodologia, a twórczość takich artystek, jak Yoko Ono, Yayoi Kusama, Lin Tianmiao, Xing Danwen czy Cao Fei jest marginalizowana pomimo ich międzynarodowych sukcesów na rynku sztuki. Często definiowane są jako żony lub córki. W innych przypadkach jako „orientalne” ciekawostki. W ramach referatu opisane zostaną zarówno przykłady wykluczania, jak i inkluzyjności sztuki artystek z Dalekiego Wschodu. Przedstawię również wypracowaną i stosowaną przez ze mnie metodologię oraz omówię dylematy związane z terminologią w prowadzonych przeze mnie badaniach.

Joanna Waclawek

Wystawa Współczesnej Tkaniny Artystycznej i Batiku Polskiego „POLA” – Honorowy Patronat PISnSS nad pierwszą wystawą polskiej tkaniny w Muzeum Narodowym Indonezji w październiku 2022 roku

W październiku 2022 roku w Muzeum Narodowym Indonezji w Dżakarcie zorganizowana została pierwsza wystawa polskiej tkaniny artystycznej. Wydarzenie mogło odbyć się dzięki wsparciu MKiDN, a także współpracy z Ambasadą RP w Dżakarcie. PISnSS objął wystawę Honorowym Patronatem.

Odwiedzający mieli możliwość zetknięcia się ze sztuką polskiej tkaniny z ostatnich lat. W jury zasiadły dwie znane polskie artystki: prof. Anna Goebel oraz prof. Jolanta Rudzka-Habisiak, a także indonezyjski artysta i animator kultury Bambang Witjaksono, co podkreśliło zaangażowanie w organizację wydarzenia nie tylko strony polskiej, lecz także indonezyjskiej. Dyrekcja Muzeum Narodowego w Dżakarcie wyraziła również zgodę, aby w przestrzeni wystawy zaprezentować wybrane tkaniny batikowe ze swojej bogatej i cennej kolekcji. Pozwoliło to na

zbudowanie dodatkowego kontekstu, w jakim pokazywane były polskie prace, umocnionego jeszcze przez umieszczenie w jednej z gablot polskich publikacji z okresu dwudziestolecia międzywojennego, dotyczących „techniki pisankowej”, jak często nazywano batik, oraz tkaniny z kolekcji Czesława Mystkowskiego, polskiego artysty, który mieszkał i tworzył w kolonialnej Indonezji przed II wojną światową. Mimo że wystawa nie skupiała się na przeszłości polskiej tkaniny, umożliwiała przedstawienie niektórych jej osiągnięć jako wyrosłych z doświadczeń poprzednich pokoleń artystów, stając się także okazją do opowiedzenia o polsko-indonezyjskich związkach, nie tylko artystycznych. Wyszczególnienie batiku w tytule wystawy było świadomym wyborem, ponieważ od czasu umieszczenia batiku indonezyjskiego na liście UNESCO w 2009 roku zainteresowanie tą techniką w Indonezji znacząco wzrosło. Zwiedzający wystawę oraz dziennikarze często zadawali pytania właśnie o polskie batiki. Organizatorka i kuratorka wystawy przedstawia okoliczności oraz realizację tego wydarzenia, wspieranego przez PISnSS.

Katarzyna Zapolska – referat przeniesiony na czwartek

Badania nad technologią i techniką wykonania tkanin azjatyckich ze zbiorów polskich

Tkaniny z krajów azjatyckich znajdujące się w zbiorach polskich obejmują zarówno te pochodzące z Bliskiego, jak i Dalekiego Wschodu. W większości są to przykłady z XVIII i XIX w., wśród których wyszczególnić można tekstylia dekoracyjne, użytkowe oraz kostiumy. Specyfika ich wykonania oraz użyte materiały rzadko stają się przedmiotem badań w przeciwieństwie do zagadnień ikonograficznych, których różnorodność i inność w porównaniu do tych europejskich skłania badaczy do podejmowania wnikliwych studiów.

Stosowanie kosztownych materiałów, jedwabnych tkanin i nici czy metali szlachetnych stawało się okazją do zaprezentowania wspaniałości, potęgi i bogactwa. Dziś ich świetność daleka jest od dawnej doskonałości. Badania nad technologią i techniką wykonania tkanin azjatyckich podejmowane są z reguły w ramach projektów konserwatorsko-restauratorskich, które stają się doskonałą okazją poznania ich specyfiki. Jedwabne tkaniny np. poddawano skomplikowanym procesom – od obciążania czy bielenia, po farbowanie. W przypadku nici metalowych aż do XII w. preferowanym metalem było złoto w przeciwieństwie do srebra, które ciemniało i matowiało wraz z upływem czasu. Z racji wysokich kosztów produkcji takich nici poszukiwano sposobów uzyskiwania tego samego efektu, ale

przy użyciu tańszych materiałów. Od XII w. produkcja powlekanych złotem srebrnych blaszek i drutów stała się powszechna.

Wszystkie zabiegi przeprowadzone na użytych do wykonania tkanin materiałach wpłynęły na ostateczny wygląd obiektów, dodatkowo potęgowany przez upływ czasu. Badania konserwatorskie, w tym identyfikacja włókien, barwników użytych w procesie farbowania czy składu pierwiastkowego metali pozwalają przybliżyć skomplikowane procesy technologiczne, określić technikę wykonania, zrozumieć stan zachowania oraz wytyczyć ścieżkę postępowania konserwatorskiego.

Sztuka Afryki

Magdalena Łaptaś

Specyfika badań nad ikonografią nubijską – nowe identyfikacje wybranych malowideł

Celem mojego wystąpienia będzie przedstawienie metody badań nad ikonografią nubijską. Ze względu na specyfikę pozyskiwania malowideł nubijskich (prawie zawsze w wyniku wykopalisk) jednym z podstawowych zadań badawczych jest ich identyfikacja, często utrudniona ze względu na to, iż są one zachowane fragmentarycznie, a towarzyszące im inskrypcje zazwyczaj są niekompletne itd. Identyfikacje niektórych malowideł powstają. Czy zawsze są jednak trafne? Jak się okazuje wymagają niekiedy weryfikacji, chociażby pod wpływem nowych odkryć archeologicznych, kompletnych publikacji stanowisk lub też analizy porównawczej z zabytkami bizantyńskimi.

W drugiej części mojego wystąpienia pokażę na przykładzie wybranych zabytków z takich stanowisk jak Stara Dongola, Banganarti czy Faras, w jaki sposób oraz w oparciu o jakie elementy można dokonywać identyfikacji lub reidentyfikacji poszczególnych malowideł.

Hanna Rubinkowska-Anioł

Sztuka jako źródło w badaniach historycznych: przykład malarstwa etiopskiego

Sztuka odgrywa istotną rolę jako źródło w badaniach nad historią Afryki ze względu na znacznie mniejszy niż w historii świata Zachodu udział źródeł pisanych. Sztuka chrześcijańskiej Etiopii odzwierciedla jej kulturową specyfikę pośród innych

kultur afrykańskich, a szczególne znaczenie w tej sztuce pełni malarstwo. Celem referatu jest przedstawienie możliwości wykorzystania współczesnego etiopskiego malarstwa w tradycyjnym stylu jako źródła w badaniach historycznych dotyczących XX i XXI wieku. Przytoczone przykłady dotyczą sposobów przedstawienia wydarzeń historycznych, relacji z sąsiednimi kulturami, wzorców kulturowo-społecznych oraz zmian zachodzących w społeczeństwie. Omówienie metodyki wykorzystania dzieł sztuki w badaniach historycznych pozwoli lepiej zrozumieć znaczenie wizualnych narracji jako źródeł historycznych.

Marta Widy-Behiesse

Sztuka i tradycje artystyczne w badaniach kulturoznawczych. Przykład Maghrebu w narracji Instytutu Świata Arabskiego w Paryżu

Badania kulturoznawcze, z zasady interdyscyplinarne, umożliwiają prowadzenie całego szeregu analiz, w tym – czerpiąc z koncepcji Michela Foucaulta i jego kontynuatorów – tych dotyczących relacji pomiędzy tekstami kultury i sztuki a władzą i dominacją. Zagadnienia te możemy też rozpatrywać w kontekście dyskursu postkolonialnego i dekolonizacji obrazowania innych. Instytut Świata Arabskiego w Paryżu jako instytucja kultury umożliwiająca prezentowanie i poznawanie sztuki i tradycji artystycznej stanowi jednak również przestrzeń czy też siłę kształtującą obraz świata arabskiego, a nawet i świata islamu w społeczeństwie francuskim.

Celem wystąpienia będzie próba ukazania, jaki obraz Maghrebu na przestrzeni kilkudziesięciu lat prezentował paryski Instytut i jak to można interpretować w kontekście długotrwałych i często napiętych relacji między Francją a krajami Maghrebu.

Referat powstał w wyniku realizacji grantu: MINIATURA 7 (2023/07/X/HS2/00134).

Nagmeldin Karamalla-Gaiballa

Wykorzystanie badań nad tradycjami artystycznymi w Afryce w naukach politycznych

Afrykańskie tradycje artystyczne od wieków odgrywały kluczową rolę w kształtowaniu polityki, komunikacji społecznej i ruchów oporu. Sztuki wizualne, literatura ustna, muzyka i performans nie są jedynie środkami ekspresji kulturowej, ale również narzędziami budowania tożsamości, legitymizacji władzy oraz mobilizacji społecznej. Pomimo ich istotnej roli nauki polityczne rzadko uwzględniają analizę tych elementów jako pełnoprawnych źródeł wiedzy o

systemach politycznych i dynamice władzy. W niniejszym referacie analizuję sposoby, w jakie afrykańskie tradycje artystyczne mogą być wykorzystywane w badaniach politologicznych, podkreślając ich znaczenie w kształtowaniu myśli politycznej oraz działania struktur państwowych i społecznych.

W wielu społeczeństwach afrykańskich sztuka pełniła i nadal pełni funkcję medium komunikacji politycznej. Tradycyjne rzeźby, malowidła oraz maski nie tylko reprezentują dziedzictwo kulturowe, ale również wyrażają idee dotyczące sprawowania władzy, legitymacji rządów i oporu wobec dominacji. Przykładem mogą być dzieła sztuki związane z ruchami niepodległościowymi, w których artyści przekazywali antykolonialne przesłania za pomocą malarstwa czy plakatów propagandowych.

Aneta Pawłowska

Fotografia z Afryki Południowej – między dokumentem a sztuką

Fotografia z Afryki Południowej odgrywa kluczową rolę zarówno jako narzędzie dokumentacji historycznej, jak i medium artystyczne, które kształtuje tożsamość kulturową i prowokuje do refleksji społecznej. W wystąpieniu skoncentruję się na ewolucji fotografii w tym regionie, począwszy od jej roli w okresie kolonializmu i apartheidu, gdy służyła zarówno do utrwalania władzy, jak i do oporu przeciwko niej, aż po współczesne eksperymenty artystyczne, które przekraczają granice między dokumentem a sztuką. Głównym pytaniem badawczym jest próba odpowiedzi na to, jakie są perspektywy rozwoju fotografii w tym regionie w dobie cyfryzacji i globalizacji przy zachowaniu specyfiki lokalnej związanej z poszukiwaniem tożsamości w społeczeństwie RPA? W pierwszej części omówione zostaną prace klasyków fotografii dokumentalnej, takich jak Ernest Cole, Peter Magubane czy David Goldblatt, którzy wykorzystywali aparat do ukazywania nierówności społecznych i codziennego życia w czasach apartheidu. Druga część wystąpienia skupi się na współczesnych artystach, takich jak Zanele Muholi, Pieter Hugo czy Mikhael Subotzky, którzy eksplorują tematy tożsamości, płci, rasowości i pamięci, łącząc dokument z performatywnymi aspektami sztuki wizualnej. Przykłady ich prac, takich jak seria „Faces and Phases” Muholi czy „The Hyena & Other Men” Hugo, ilustrują, jak fotografia staje się narzędziem do kwestionowania stereotypów i budowania dialogu międzykulturowego.

Sztuka Antarktydy

Andrzej Wojciech Kuryłek

Architektura w środowisku ekstremalnym. Stacje polarne

W 1820 roku rosyjska ekspedycja naukowa pod dowództwem niemieckiego admirała dotarła do wschodniego wybrzeża najpóźniej odkrytego kontynentu – Antarktydy. Zaledwie dwa dni później do najdalej wysuniętej na północ jego części, czyli Półwyspu Antarktycznego w Antarktydzie Zachodniej, dotarł brytyjski okręt wojenny, dowodzony przez Irlandczyka. Pierwszym człowiekiem, który jakoby rok później postawił stopę na tym półwyspie, był amerykański łowca fok, którego bardziej interesował zysk niż lokalna przyroda. Pierwsze potwierdzone lądowanie na kontynencie miało miejsce ponad 70 lat później, kiedy norweski badacz dotarł wraz załogą statku wielorybniczego do przylądka Adare'a w Ziemi Wiktorii. Nie mniej epicka, równie wielonarodowościowa była historia zdobycia serca Antarktydy, czyli bieguna południowego.

Kontynent antarktyczny, historycznie będący anekumena, jako jedyny jest niezamieszkały na stałe oraz niezurbanizowany. Dzięki Układowi Antarktycznemu z 1961 roku żadne z państw nie może obecnie zgłaszać do niego roszczeń terytorialnych. Wbrew obiegowym wyobrażeniom Antarktyka jest znacząco zróżnicowana klimatycznie, ma skromną, ale unikatową faunę oraz florę. Jednocześnie warunki bytowe w głębi lądolodu antarktycznego nie mają analogii do innych obszarów planety.

W tak unikatowym, złożonym i nieintuicyjnym tle politycznym oraz środowiskowym funkcjonuje grupa kilkudziesięciu stacji naukowo-badawczych, należących do 30 krajów. Ten skrajnie niewielki w stosunku do rozmiarów kontynentu zbiór obiektów stanowi przykład architektury warunków ekstremalnych. Najbardziej rozpoznawalne zbudowano m.in. na biegunie południowym, płaskowyżu polarnym, lodowcu szelfowym, nad jeziorem subglacjalnym położonym 4 km pod powierzchnią lodowca. Dwie stacje antarktyczne są nam szczególnie bliskie, ponieważ należą do polskich instytucji naukowych.

Polska Misja Artystyczno-Naukowa w Japonii

Radosław Predygiel

177-5 Toyohara, Setouchishi, 701-4223 Okayama, Japonia

tel: 0869-22-1448 mail: predygiel@gmail.com

1. Polska Misja Artystyczno-Naukowa w Japonii

Polska Misja Artystyczno-Naukowa w Japonii jest zagraniczną placówką Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata, działającą w Japonii i w Polsce.

Celem Polskiej Misji Artystyczno-Naukowej w Japonii jest rozwijanie współpracy pomiędzy Rzeczypospolitą Polską i Cesarstwem Japonii, w zakresie nauk humanistycznych, zwłaszcza nauk o sztuce, działalności artystycznej oraz wymiany kulturalnej, w szczególności poprzez:

- działalność w sferze publicznej, obejmującej badania światowej sztuki, ochronę dóbr i tradycji oraz popularyzację materialnego i niematerialnego dziedzictwa kultur świata, zgodnie z par. 4 Statutu,
- popularyzację osiągnięć nauki, kultury i sztuki polskiej,
- współpracę z japońskimi i polskimi instytucjami naukowymi, kulturalnymi i artystycznymi, fundacjami, z japońskimi instytucjami rządowymi, władzami lokalnymi, z polskimi placówkami dyplomatycznymi i ośrodkami kultury,
- organizację i współorganizację konferencji, wykładów, odczytów, seminariów, wystaw, warsztatów i rezydencji artystycznych i konserwatorskich, koncertów,
- działalność wydawniczą.

Polska Misja Artystyczno-Naukowa w Japonii, została powołana przez Radosława Predygiela i profesora Jerzego Malinowskiego w Japonii, a rozpoczęła swoją działalność w 2012 roku, współorganizując "Festiwal Młodzieży Bez Granic" w Różnymstoku, na który wysłała z Japonii grupę muzyków japońskich oraz pełnomocnika d/s Kultury w Prefekturze Okayama w Japonii. Od tego czasu Misja zorganizowała i współorganizowała liczne wydarzenia kulturalne w Japonii i w Polsce, w partnerstwie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, Instytutem Polskim w Tokio, Instytutem Adama Mickiewicza, Ambasadą Polski w Japonii, Akademią Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Zespołem Pieśni i Tańca "Śląsk" im. S. Hadyny, Regionem Śląsk, Miastem Setouchishi, Setouchi International Project i innych - w formie koncertów, wystaw malarstwa, fotografii i plakatu, wykładów, warsztatów, rezydencji artystycznych, konferencji, wieczorów poezji, festiwalu filmowych, prezentacji polskich strojów ludowych oraz wydawnictw polskich i japońskich o tematyce polskiej.

Od 2020 roku Misja realizuje pionierski program „Sgraffito w Okayamie / Setouchishi”, którego celem jest zaszczepienie polskiej tradycji malarstwa wapiennego w technice sgraffito na ziemi japońskiej- techniki w Japonii jeszcze nieznaney. Do tej pory powstało ponad 150 m2 dekoracji ściennych na elewacjach budynków w miastach: Ushimado, Oku, Bizen-Fukuoka, Misaki oraz na wyspie Shiraishijima. W 2021 roku w ramach konkursu IAM „Kulturalne pomosty 2021” zrealizowano projekt „Sgraffito w Okayamie. Polska Tradycja- Japońskie Inspiracje”.

W latach 2022/23, we współpracy z miastem Setouchishi na murach Liceum Prefekturalnego w Oku, projekt „Sgraffito w Setouchishi. Open Museum”, a w 2024 w ramach rezydencji artystycznych finansowanych przez Prefekturę Okayama: „Sgraffito Shiraishijima”.

W maju 2024 roku Misja we współpracy z Instytutem Polskim w Tokio zorganizowała entuzjastycznie przyjęty przez publiczność koncert polskiego kwintetu smyczkowego „Vołosi”, a na przełomie września i października we współpracy z Fundacją Prawa Publicznego Setouchi na rzecz Rozwoju Historycznego Miasta i centrum ceramiki „Sabukaze”, miesięczne rezydencje artystyczne dla dwójki polskich artystów rzeźbiarzy: Pani dr Weroniki Surmy z ASP we Wrocławiu i Pana profesora Stanisława Bracha z ASP w Warszawie.

2. Setouchishi / Ushimado

Miasto Setouchishi znajduje się w Prefekturze Okayama w centralnej części Japonii, jest obszarem administracyjnym składającym się z trzech połączonych miast: Osafune, Oku i Ushimado.

Setouchishi ma niezwykłą a bogatą historię relacji polsko-japońskich: Muzeum miecza w Osafune wypożyczyło trzydzieści eksponatów na wystawę w Muzeum Manggha w Krakowie w 2019 roku, a wcześniej konserwatorzy Muzeum przeprowadzili audyt zbiorów mieczy katana w zbiorach Muzeów w Warszawie, Wrocławiu, Krakowie i Gdańsku; Ambasador RP w Japonii cyklicznie przyznaje nagrodę Ambasadora RP rzemieślnikom miecza w Osafune.

W miejscowości Oku mieści się siedziba Polskiej Misji Artystyczno-Naukowej w Japonii, która od ponad dwunastu lat realizuje tutaj swoją działalność - wystawy, wykłady, pokazy filmowe, rezydencje artystyczne i koncerty polskich artystów są stałym już elementem życia kulturalnego miasta. Wielkim projektem Misji jest realizacja murali w technice wapiennej sgraffito, które na stałe wpisały się w krajobraz Setouchishi - na murach budynków w Bizen-Fukuoka, Ushimado czy Liceum Prefekturalnego w Oku.

•••

Miasto Ushimado jest spokojną, malowniczą miasteczką nadmorską, położoną nad morzem wewnętrznym *Setonaikai*, o bogatej historii i tradycji związanej z misjami koreańskimi, które począwszy od XVI wieku w epoce Edo, były jednymi z pierwszych, zamorskich kontaktów dla zamkniętej w owym czasie przed obcokrajowcami Japonii; przyniosły jej nowinki naukowe, filozoficzne, artystyczne, rzemieślnicze i dyplomatyczne, znacząco przyczyniając się do rozwoju i transformacji kraju. W mieście znajduje się Muzeum im poświęcone.

Piękno krajobrazu Ushimado z otaczającymi je wzgórzami, które dają wyśmienity widok na morze Setonaikai bogate w setki rozrzuconych na nim wysp (nie bez powodu mieszkańcy nazywają to miejsce „morzem egejskim Japonii”) - naturalnie predestynuje tę miejscowość na kurort turystyczno-wypoczynkowy, przyciągając miłośników jachtingu i natury z całej Japonii.

W mieście Ushimado znajduje się luksusowy hotel Limani, w którym, dzięki staraniom Polskiej Misji Artystyczno-Naukowej w Japonii, znaleźli pracę pracownicy z Polski; hotel Il Mare, wiele pensjonatów i guest house'ów, klub jachtowy, kawiarnie, restauracje oraz Muzeum Miejskie, w którym odbyły się trzy znaczące polskie wystawy i wykłady im towarzyszące.

W roku 2015 odbyła się tu wielka wystawa polskiego plakatu "Eye on Poland" z ponad stu eksponatami plakatów, książek i płyt wraz z towarzyszącym wykładem kuratorskim pp. Magdaleny i Artura Frankowskich (<https://culture.pl/en/place/setouchi-city-museum-of-art>). W 2017 roku odbyła się wystawa malarstwa na jedwabiu polskiej malarki Pani Profesor Joanny Stasiak, z wykładem Pani dr Magdaleny Durdy-Dmitruk, a w 2024 roku spotkanie i wystawa z polskimi artystami Panem Stanisławem Brachem i Panią Weroniką Surmą podczas ich miesięcznego pobytu w Ushimado w ramach rezydencji artystycznych w Centrum Ceramiki Sabukaze.

Były to wydarzenia współorganizowane przez Polską Misję Artystyczną w Japonii wspólnie z Instytutem Adama Mickiewicza w Warszawie, Instytutem Polskim w Tokio, Ambasadą Rzeczypospolitej Polskiej w Japonii, Uniwersytetem Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie i Akademią Sztuk Pięknych we Wrocławiu.

W Ushimado gościli już polscy artyści i naukowcy- Pan profesor Jerzy Malinowski, prezes Polskiego Instytutu Badań nad Sztuką Świata, i Pani profesor Barbara Brus- Malinowska, podczas ich pobytu z wykładami na Uniwersytecie w Okayamie, dyrektor IP Pan Mirosław Błaszczak, Pani Barbara Trojanowska z IAM oraz wspomnieni już pp. Artur i Magdalena Frankowscy, Pani profesor Joanna Stasiak i dr Magdalena Durda-Dmitruk, Pani dr Weronika Surma i Pan Profesor Stanisław Brach.

**POLSKI
INSTYTUT
STUDIÓW
NAD SZTUKĄ
ŚWIATA**